

Vergaderjaar 2010–2011

30 139

Veteranenzorg

Nr. 94

VERSLAG VAN EEN NOTAOVERLEG

Vastgesteld 22 juni 2011

De vaste commissie voor Defensie¹ heeft op 20 juni 2011 overleg gevoerd met minister Hillen van Defensie over **het veteranenbeleid**. Van het overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Defensie,
Van Beek

De griffier van de vaste commissie voor Defensie,
De Lange

¹ Samenstelling:

Leden: Van Beek (VVD), voorzitter, Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Timmermans (PvdA), Eijssink (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Knops (CDA), Jacobi (PvdA), , Voordewind (ChristenUnie), Ten Broeke (VVD), Jasper van Dijk (SP), Thieme (PvdD), De Rouwe (CDA), ondervoorzitter, Berndsen (D66), Kortenoeven (PVV), Monasch (PvdA), Bosman (VVD), El Fassed (GroenLinks), Hernandez (PVV), Bruins Slot (CDA), Hachchi (D66) en Grashoff (GroenLinks).

Plv. leden: Taverne (VVD), Van Raak (SP), Dijkgraaf (SGP), Smeets (PvdA), Wolbert (PvdA), Dijkhoff (VVD), Ferrier (CDA), Samsom (PvdA), Helder (PVV), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Irrgang (SP), Ouweland (PvdD), Ormel (CDA), Schouw (D66), Bontes (PVV), Heijnen (PvdA), Hennis-Plasschaert (VVD), Peters (GroenLinks), De Roon (PVV), Haverkamp (CDA), Pechtold (D66) en Braakhuis (GroenLinks).

Stenografisch verslag van een notaoverleg van de vaste commissie voor Defensie

Maandag 20 juni 2011

Aanvang 11.00 uur

Voorzitter: Van Miltenburg

Aanwezig zijn 9 leden der Kamer, te weten:

Bosman, Bruins Slot, Eijsink, El Fassed, Van Gerven, Hachchi, Hernandez, Van Miltenburg en Van der Staaij,

en de heer Hillen, minister van Defensie.

Aan de orde is de behandeling van:

- **de brief van de minister van Defensie d.d. 1 juni 2011 inzake de Veteranennota 2010–2011 (30 139, nr. 92);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 10 juni 2011 inzake aanbieding van een afschrift van het onderzoeksrapport en bijbehorende bijlagen van het Veteraneninstituut over de evaluatie van het veteranenbeleid (30 139, nr. 93);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 14 december 2010 over de evaluatie van het veteranenbeleid (30 139, nr. 84);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 21 maart 2011 met de lijst van vragen en antwoorden over de evaluatie van het veteranenbeleid (30 139, nr. 91);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 11 februari 2011 inzake aanbesteding van het maatschappelijk werk voor veteranen (30 139, nr. 86);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 21 maart 2011 met nadere informatie over de aanbesteding van het maatschappelijk werk voor veteranen (30 139, nr. 89);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 2 maart 2011 inzake aanbieding van een afschrift van de brief aan het RZO over het advies inzake het Convenant Landelijk Zorgsysteem Veteranen 2010 (30 139, nr. 88);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 15 april 2011 inzake aanbieding van het convenant Landelijk Zorgsysteem Veteranen (30 139, nr. 90);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 13 mei 2011 inzake onderzoek naar de aard en omvang van de contacten tussen de politie en veteranen (32 500 X, nr. 100);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 17 juni 2011 inzake aanbieding van de rapportage contacten tussen politie en veteranen (2011Z13191).**

De **voorzitter**: Goedemorgen, welkom bij dit jaarlijkse overleg naar aanleiding van de Veteranennota, altijd gehouden voorafgaand aan de jaarlijkse Veteranendag, komende zaterdag 25 juni.

Er staat een groot aantal punten op de agenda. Afgelopen vrijdag is de rapportage over contacten tussen politie en veteranen nog aan de agenda toegevoegd.

Bij een notaoverleg is het gebruikelijk om spreektijd toe te kennen op basis van de grootte van de fractie. Dit jaar is solidariteit betracht: de grote partijen hebben iets van hun spreektijd ingeleverd ten gunste van de wat kleinere partijen. Dank aan de woordvoerders van de grote partijen. Overigens gelden de spreektijden voor eerste én tweede termijn, inclusief het voorlezen van eventuele moties.

Niet geagendeerd is het vorige week met veel enthousiasme door de hele Kamer ingediende initiatiefwetsvoorstel inzake het veteranenbeleid. Ik snap dat de leden daar een opmerking of twee over willen maken, maar het debat over het wetsvoorstel vindt op een ander tijdstip plaats.

De heer **Bosman** (VVD): Voorzitter. Vandaag is aan de orde de Veteranennota 2010–2011. Waar het om gaat, zijn natuurlijk de veteranen. Op dit moment zijn het er in totaal 111 000, van de Tweede Wereldoorlog tot de dag van vandaag. Het zijn mannen en vrouwen van de krijgsmacht die onder moeilijke en soms gevaarlijke omstandigheden het werk uitvoerden dat de politiek van hen vroeg. Ik dank hen voor de getoonde inzet en breng de erkenning en de waardering van de hele VVD-fractie over. De Veteranennota geeft een positief beeld weer, maar er zijn ook kanttekeningen. Positief is dat veteranen over het algemeen goed te spreken zijn over de belangrijkste onderdelen van het beleid. Ook bij de bevolking is er een positiever beeld van de veteranen. Dat laatste is misschien nog wel het belangrijkste succes, maar het is ook een punt waarop nog veel te behalen is. Een deel van de Nederlandse bevolking denkt nog steeds dat een groot deel van de veteranen psychisch beschadigd is. Dat beeld behoeft zeker correctie. Ook in de rapportage inzake politie en veteranen staat dat veteranen niet vaker, maar juist minder vaak onderwerp van onderzoek zijn.

60% tot 70% van de bevolking heeft veel waardering voor veteranen. Die waardering blijkt uit de belangstelling voor landelijke en regionale evenementen. Zo mocht ik afgelopen zaterdag in Middelburg de Zeeuwse Veteranendag meemaken. Locoburgemeester Frank Streng van Middelburg omschreef de dag als «een dag waarop u van de Zeeuwse bevolking alle sympathie en aandacht krijgt. Welverdiende aandacht, want u deed het werk niet voor uzelf, maar in opdracht van onze regering, in opdracht van het Nederlandse volk.» Een mooi citaat. Daarna liepen 150 veteranen in defilé door de binnenstad van Middelburg. Het ruim aanwezige publiek liet duidelijk erkenning en waardering blijken. Die zichtbaarheid en herkenbaarheid doet veel veteranen goed. Het mooie was dat er zelfs een veteraan van 93 jaar bij was. Hij zat niet in de beschikbare auto's, nee, hij liep mee in het defilé.

Het was echter jammer dat er maar weinig jonge veteranen meeliepen. Daar ligt nog zeker een uitdaging voor de toekomst. De verschillende partijen zijn het daarover eens. De minister geeft aan dat dit een punt is voor verdere beleidsontwikkeling. Kan de minister aangeven hoe hij denkt de jonge veteranen te betrekken bij de verschillende veteranenactiviteiten?

Het is goed te vernemen dat de veteranen automatisch de veteranenpas gaan krijgen. Misschien is dat al een stap in de goede richting om ook de jonge veteraan bewust te maken van zijn mogelijkheden als veteraan. 16% van het veteranenpanel had geen enkele weet van het veteranenzorgstelsel. De informatie over mogelijke reünies, samenkomsten en herdenkingen is essentieel. Het zijn belangrijke momenten om met elkaar te delen, jong en oud. Stel dat je jarenlang bij de marine hebt gezeten en gewend bent om «de blauwe hap», de nasmaaltijd te gebruiken. Als je dan ineens een broodje ham en kaas krijgt, lijkt mij dat een punt van aandacht. Een luchtmachter spreekt altijd van gewoontes, bij de marine spreken ze van tradities. Als je dan weet hoever dat teruggaat, moet je heel erg oppassen met de maaltijd. Ik heb begrepen dat alleen verenigingen gebruik kunnen maken van de reüniefaciliteit. Veel veteranenverenigingen hebben een stichtingsvorm. Klopt het dat zij dan geen aanspraak meer kunnen maken op de reüniefaciliteit?

Er worden stappen gezet ter verbetering van de zorg voor veteranen. Ten aanzien van het PTSS-protocol wordt door het Universitair Medisch Centrum Groningen onderzoek gedaan naar de betrouwbaarheid van de

schattingmethodiek. Gaat dit onderzoek ook in op de klachten over het PTSS-protocol?

Verder zijn er klachten over lange wachttijden, een tekort aan specifieke kennis en een tekort aan empathie in de bejegening. Zeker dat laatste mag nooit het geval zijn. Maar ook dat is iets wat met een goede communicatie en informatievoorziening verbeterd kan worden. Ik ben blij te lezen dat er actief op wordt ingezet om ook de omgeving van de zorgmijders te bereiken, de nuldelijnszorg. Waar ik mij dan weer een beetje zorgen om maak, is dat het gaat om de structuur. Ik denk dat familie, kennissen, vrienden en collega's erbij gebaat zijn dat er goede communicatie is, heen en weer, en dat zij terechtkunnen daar waar de zorg verleend wordt. Dat is niet alleen voor de veteraan, maar ook voor zijn of haar directe omgeving belangrijk. Als dat wordt bedoeld met «de structuur», ben ik gerustgesteld. Vaak verzanden structuuraanpassingen in mooie nota's, die op hun beurt weer ergens in een la verdwijnen. Zeker de zorgmijders en hun directe omgeving moeten alle aandacht hebben.

In de Veteranennota is sprake van een oplopende lijn van percentages van aanmeldingen voor hulpverlening per missie. Bij IFOR, SFOR, EUFOR Bosnië en Herzegovina loopt het van 10% naar 14% tot 20%. Bij ISAF, OEF en de Afghanistanmissie loopt het van 4% naar 6% tot 13%. Ligt een verdere stijging in de lijn der verwachting of is sprake van een stabilisering? Integratie en rehabilitatie van veteranen met langdurige of blijvende lichamelijke of psychische problemen gaan integraal deel uitmaken van het veteranenbeleid. Dat is goed nieuws. De nadruk moet liggen op wat je wel kunt en niet op wat je niet meer kunt. De minister geeft aan dat de beleidsintensivering maatschappelijke waardering voor veteranen ten doel had, nu gebleken is dat veteranen minder waardering uit de samenleving en de media ervaren. Naar mijn idee is er een belangrijke relatie tussen media-aandacht en militaire uitzendingen. Als de uitzendingen minder worden en er dus minder aandacht vanuit de media is, krijgen ook de veteranen minder aandacht. De vraag is hoe wij als samenleving de veteraan actief in beeld houden. Het Trimbos-instituut geeft aan dat incidenten breed worden uitgemeten en dat daarmee misschien een eenzijdig beeld wordt geschetst. Volgens het rapport bestaat er een brede behoefte aan informatie over de beleidsresultaten die tot nu toe zijn bereikt. De minister geeft aan dat de aandacht zal verschuiven naar het zichtbaar maken van de resultaten die met het veteranenbeleid worden geboekt. Kan de minister aangeven hoe hij dat gaat doen?

Het rapport van het Trimbos-instituut spreekt van een verlaging van de verschijningsfrequentie van veteranennota's in de toekomst. Voorgesteld wordt een tweejaarlijkse cyclus. Dat lijkt mij goed, met dien verstande dat de Kamer de zorg voor de toekomstige veteraan goed bespreekt tijdens de behandeling van de missies. Met het bespreken van de verschillende randvoorwaarden tijdens het overleg over mogelijke missies, zoals het vastleggen van het geld voor de zorg voor de veteraan en de evaluatie van de missies, komt het onderwerp van de veteraan op meer momenten aan de orde. Het algemene veteranenoverleg kan dan tweejaarlijks plaatsvinden. Dit staat of valt echter met een goede informatievoorziening aan de Kamer.

Ter afsluiting twee punten. Ik moet zeggen dat ik met een positief gevoel naar de toekomst kijk, als het gaat om de erkenning, waardering en zorg voor veteranen. Het initiatiefwetsvoorstel van de Kamer borgt veel zaken waarover wij vandaag spreken, dus ik kijk uit naar de behandeling ervan. Ik kijk ook uit naar de komende Veteranendag en ik hoop op grote belangstelling van zowel de veteranen als het grote publiek.

De heer **Hernandez** (PVV): Voorzitter. Ook ik begin met het uitspreken van mijn respect en waardering voor al die veteranen, jong en oud, die hun vaderland gediend hebben, of dat nu in de Tweede Wereldoorlog was of

in Afghanistan. De PVV vindt het belangrijk dat Defensie van veteranezorg een absolute topprioriteit maakt. De militairen die zich momenteel inzetten en zij die zich in het verleden hebben ingezet voor hun vaderland, verdienen waardering, erkenning en respect, niet alleen van Defensie, maar ook van de samenleving.

De Nederlandse samenleving en de Nederlandse krijgsmacht zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ondanks dat steeds meer Nederlanders een positief beeld hebben van onze veteranen, ondervindt een aanzienlijk deel van deze veteranen minder waardering van de samenleving, zo stelt de Veteranennota. Circa 30% van de veteranen geeft aan behoefte te hebben aan meer waardering van de samenleving, media en politiek. De samenleving moet volgens 40% van de veteranen beter op de hoogte zijn van veteranen en hun missies. De kennis over veteranen en hun missies wordt in onvoldoende mate uitgedragen aan een breed publiek. De overheid moet zich hiervoor meer inzetten, zo kan worden gelezen in het onderzoek van het Veteraneninstituut.

De PVV wil de band tussen de Nederlandse samenleving en de Nederlandse krijgsmacht versterken. De betrokkenheid van onze bevolking bij defensie moet omhoog. Patriotisme speelt hierbij een ontzettend belangrijke rol. Het begint bij de basis; bij de schoolboeken voor onze kinderen, bij kennis in het onderwijs over ons militair verleden, bij zichtbaarheid door openbare parades en ceremonies, bij positieve aandacht van de media, bij de Nederlandse driekleur op openbare gebouwen en bij de uniformen van onze militairen, als zij reizen met het openbaar vervoer. Tijdens de dienstplicht kwam in het weekend in bijna ieder gezin wel iemand thuis uit dienst. Reizen in uniform was ook heel normaal. Defensie was zichtbaar in de samenleving. Tegenwoordig is reizen in uniform bijna een uitzondering.

Defensie zou de zichtbaarheid in de samenleving moeten vergroten. De PVV doet hiervoor een aantal voorstellen. Het eerste is om meer openbare parades te houden voor militairen, kort na terugkeer van een missie, bijvoorbeeld in Amsterdam of Den Haag. Het tweede voorstel is om medaille-uitreikingen niet meer in de beslotenheid van het Gelredome of de Brabanthallen te houden, maar in de openbaarheid, bij toerbeurt in provinciale hoofdsteden, voor het stadhuis of op een historisch plein, of een combinatie hiervan. Ik ben benieuwd hoeveel medaille-uitreikingen er vorig jaar op openbare locaties zijn gedaan, in lijn met de aangenomen PVV-motie. Verder zouden militairen die met weekendverlof gaan en met het openbaar vervoer reizen, dat verplicht in uniform moeten doen.

De PVV vindt «Verhalen van veteranen» een uitstekend initiatief, dat mag worden uitgebreid. Er worden gastsprekers ingezet ter verlevendiging en ondersteuning van het geschiedenisonderwijs. De doelgroep bestaat uit leerlingen van 11 tot en met 15 jaar. In het afgelopen jaar zijn op deze manier ongeveer 6 000 leerlingen bereikt door ongeveer 150 veteranen die als gastspreker dienden. Veteranen zijn hier uitermate positief over. Ik ben benieuwd of de minister hier wat in kan betekenen. Er zijn 7 000 basisscholen in Nederland, dus er zijn aanzienlijk meer veteranen nodig om als gastspreker te kunnen optreden. Een gastspreker op elke basisschool of middelbare school lijkt mij een mooie doelstelling voor de toekomst. Veel veteranen vinden zelf ook dat veteranen meer moeten worden ingeschakeld op scholen.

De ervaring leert dat slechts 20% van de jonge veteranen deelneemt aan activiteiten voor veteranen. Hoe krijgen we de jonge generatie veteranen meer actief en meer betrokken? Dit is erg belangrijk voor de continuïteit van veel veteranenorganisaties. Een verruiming van de definitie zou een oplossing kunnen bieden. Graag hoor ik welke ideeën de minister hierover heeft.

Gelukkig gaat het met de meeste veteranen goed, maar met een gedeelte ervan gaat het niet zo goed. Het vroegtijdig onderkennen van problemen bij veteranen is belangrijk. Tussen helemaal geen hulp en het Zorgloket

kunnen de veteranennetwerken volgens de PVV een grote rol spelen. Bijeenkomsten voor oude dienstmakers om elkaar te zien en te spreken, hebben een lagere drempel dan het opzoeken van professionele hulp. We spreken dan van nuldelijnshulp. Met een beetje energie kan een deel van onze veteranen worden geleerd om problemen te signaleren en deze nuldelijnshulp te bieden. Tijdig signaleren kan achteraf een heleboel ellende voorkomen. Voor een oude dienstmaker is het veel eenvoudiger om aan zijn maatje te zien dat het niet zo goed met hem gaat. Hiermee voorkom je dat iemand met problemen blijft rondlopen of er niet mee durft aan te kloppen. Ook kan de problematiek van zorgmijders hiermee grotendeels worden ondervangen. Hoe staat de minister tegenover dit soort initiatieven?

Ook de oude generatie veteranen verdient zorg en aandacht. Zij ontvallen ons helaas in toenemende mate. Besturen van organisaties vallen weg en individuele veteranen blijven ongeorganiseerd achter. Ik stel voor dat de minister hierbij een actieve rol gaat spelen. Waarom worden krijgsmacht-delen niet gekoppeld aan regionale veteranenorganisaties? Hoe staat de minister er tegenover om veteranenorganisaties per regio te laten adopteren door onderdelen van de krijgsmacht? Hiermee kan onder andere worden voorkomen dat onopgemerkt blijft dat het bestuur van een veteranenorganisatie door de hoge leeftijd wegvalt.

Als bijvoorbeeld 43 Mechbrig in Havelte alle noordelijke veteranenorganisaties zou adopteren en de commandant van deze brigade een of twee keer per jaar overleg zou voeren met de veteranenbesturen, om feeling te houden met wat er leeft, kan het positieve effect ervan enorm zijn. Hoe makkelijk is het als door deze adoptieband bij een reünie jonge, nog actief dienende militairen en/of veteranen op de kazerne wat kunnen regelen met de catering? Of als een jonge veteraan tijdens een reünie even zijn oude collega bij de poort ophaalt en voortduwt in een rolstoel? Dit schept een wederzijdse betrokkenheid, waarmee tradities in ere kunnen worden gehouden. Op de lange termijn kan dit heel waardevol zijn. Het coördineren per regio vanuit de Defensieorganisatie kan versnippering van initiatieven van veteranenorganisaties voorkomen, waardoor deze initiatieven onopgemerkt blijven of verloren gaan in kleinschaligheid. De PVV pleit er daarom voor om veteranenorganisaties per regio te binden aan de krijgsmachtonderdelen, initiatieven op elkaar af te stemmen en deze bijvoorbeeld naar een provinciehoofdstad te tillen. Ook de eerdergenoemde voorlichting op scholen zou op deze manier beter gecoördineerd en gestimuleerd kunnen worden. Ik ben benieuwd naar de reactie van de minister op deze voorstellen.

De PVV wil ook dat Defensie na 2013 een bijdrage blijft leveren aan het veteranendefilé in Wageningen. Deze financiële bijdrage is beperkt. Het gaat vooral om steun in de vorm van handjes. Veteranen houden van Wageningen. Zij ervaren het 5 mei-defilé daar als een warm bad in vergelijking met Veteranendag in Den Haag, waar velen het gevoel hebben slechts als figurant te moeten opdraven in een gekunsteld geheel. De PVV verzoekt de minister dan ook dringend om de bijdrage van Defensie aan Wageningen na 2013 in stand te houden. Graag een reactie. De bezuinigingen op Defensie bieden het Nederlandse bedrijfsleven grote kansen. Er is al veel gesproken over het uitbesteden van werkzaamheden en de kansen die het bedrijfsleven biedt voor militairen die de dienst verlaten. Het bedrijfsleven denkt een groot aantal taken te kunnen overnemen van de krijgsmacht en hoopt veel waardevolle opdrachten te kunnen binnenhalen, maar het moet ook beseffen dat het draagvlak van de krijgsmacht in de samenleving ook van groot belang is. Als ik kijk naar de sponsorgelden die het Nederlands bedrijfsleven geeft aan evenementen waar veteranen in het zonnetje worden gezet, schrik ik ervan hoe weinig dit is. Het lijkt erop dat zij aan de voorkant wel centjes willen verdienen aan de krijgsmacht, maar weinig over hebben voor de krijgsmacht aan de achterkant. Het bedrijfsleven heeft ook een verant-

woordelijkheid voor de veteraan die de krijgsmacht vertegenwoordigt in de samenleving. De PVV doet dan ook een beroep op de Nederlandse defensie-industrie om het veteranenbeleid en de initiatieven van veteranenorganisaties meer te sponsoren, ook voor hun eigen belang. Het is goed dat de veteranenpas na de zomer van 2011 automatisch wordt uitgereikt en niet meer hoeft te worden aangevraagd. Ik heb er zelf nog achteraan moeten lopen, maar dat is dus passé. De PVV is blij dat er een koppeling wordt gemaakt tussen het veteranenregistratiesysteem (VRS) en de GBA. Het verplicht opnemen van de gegevens is goed. Veteranen kunnen hun gegevens afschermen als zij daar bezwaar tegen hebben. In toenemende mate worden de gegevens van het VRS door gemeenten gebruikt voor het organiseren van activiteiten voor veteranen. Dat stemt ons positief. De PVV is het wel eens met de aanbeveling van het Veteraneninstituut dat Defensie concreet en specifiek duidelijk moet maken op welke wijze de in het VRS opgenomen veteranen actief zullen worden benaderd.

De PVV vindt ook dat de ereschuld aan de oude groep veteranen moet worden ingelost. De minister heeft tijdens het debat over de beleidsbrief gezegd dat het geen ereschuld van specifiek Defensie is, maar een ereschuld van de gehele maatschappij. De PVV vindt dat hij daar gelijk in heeft. Heeft de minister inmiddels gesproken met zijn collega's en, zo ja, wat is de uitkomst hiervan?

Dan de Veteranenwet. De PVV is als medeondertekenaar verheugd met de indiening van de Veteranenwet. Het is een wet die Kamerbreed wordt gesteund en waarin de rechtspositie van de veteraan eindelijk wettelijk wordt verankerd. Het is controleerbaar door de Tweede Kamer. Voor het eerst in de geschiedenis krijgen onze veteranen bij wet de erkenning, waardering en zorg die hun toekomt voor de bewezen diensten voor Nederland. Deze wet draagt daarnaast bij aan de zichtbaarheid van de veteraan en de krijgsmacht in de Nederlandse samenleving.

Voorzitter. Ik maak nog een laatste opmerking. Zaterdag is het Veteranendag. Het is een belangrijke dag voor mij en voor vele duizenden andere veteranen. Ik kijk ernaar uit om hen daar te ontmoeten en met hen van gedachten te wisselen.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Ik heb nog een vraag aan de heer Hernandez. Hij geeft terecht aan dat er aandacht moet komen voor het draagvlak en de erkenning van militairen. Hij stelt voor om militairen te verplichten in uniform te reizen. Welk verband ziet hij hierin? Wat vindt hij van het feit dat veel militairen juist niet in uniform wensen te reizen? Het is soms zelfs beter en veiliger als ze gewoon in burger reizen.

De heer **Hernandez** (PVV): Het lijkt me evident dat de zichtbaarheid vergroot wordt als meer militairen in uniform in het openbaar vervoer reizen. Je ziet vaak op vrijdag- en zondagavond mannen met weekendtassen op het perron, maar daarmee is het nog niet echt zichtbaar. De zichtbaarheid wordt vergroot als militairen in uniform in het openbaar vervoer reizen. Ik vind het eigenlijk een beetje raar dat hier wordt voorgesteld dat het onveilig zou zijn. Mevrouw Hachchi, wij maken toch geen knieval voor dit soort zaken? Wij dienen toch juist trots te zijn op die krijgsmacht? Die mannen moeten toch gewoon in het openbaar vervoer in uniform kunnen reizen? We gaan toch geen knieval maken voor onveiligheid?

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Ik wil hier nog even een reactie op geven. Het gaat niet om een knieval richting het weglopen en geen uniform dragen. Het gaat mij om het feit dat het in sommige gevallen wenselijk is om gewoon niet zichtbaar als militair te reizen. Daarnaast is het voor militairen soms gewoon gemakkelijker om in burger van A naar B te gaan. Misschien zijn er andere wegen om de zichtbaarheid en de

erkenning van militairen te bevorderen. Het is meer een idee. Ik wil hierover niet echt in discussie gaan.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Voorzitter. Laatst zei een vrouw tegen mij dat zij niet zoveel had met defensie, maar dat haar buurman wel op missie was geweest en dat zij veel respect had voor wat haar buurman tijdens die missie had gedaan en had meegemaakt. Het is terecht dat die vrouw waardering had voor haar buurman. Het CDA vindt ook dat veteranen recht hebben op die erkenning en waardering van de samenleving, omdat ze als militairen onder moeilijke omstandigheden hun steentje hebben bijgedragen om de wereld voor mensen een stuk veiliger te maken. Dan gaat het om veteranen uit de Tweede Wereldoorlog, Libië, Korea, Nederlands-Indië, Afghanistan, Burundi, Darfur en nog vele andere landen. Het is een indrukwekkende lijst.

Daarom is het ook zo belangrijk dat dit jaar voor de zevende keer Veteranendag in Den Haag en in vele andere gemeenten plaatsvindt. Dat is de mogelijkheid om de mensen in Nederland te laten zien wie allemaal in verre landen in vaak zware omstandigheden als militair aan het werk zijn geweest. Die zichtbaarheid is belangrijk. Veteranen spelen soms noodgedwongen verstoppertje, omdat mensen in hun omgeving niet op hun verhalen zitten te wachten. Dat is echt zonde en onterecht. Daarom is het ook goed dat het Veteraneninstituut, het Veteranen Platform en andere veteranenorganisaties actief hun verhaal over het voetlicht brengen. Dan gaat het om de vertelprojecten op de scholen maar ook om het dragen van het veteraneninsigne, zoals meerdere collega's dat hier hebben. Hierbij wil ik dan ook al mijn collega's en de minister aan tafel oproepen om het symbool van de veteranen, de witte anjer, de komende paar dagen op hun website te zetten. Ik heb een mooie banner voor mijn collega's die zij op de website kunnen zetten. Als zij het nog niet hebben gedaan, dan verzoek ik hun om dat alsnog te doen.

Verder wil ik de initiatiefnemers en de overige betrokkenen feliciteren met de Veteranenwet en het indienen daarvan. Ik wil de minister bedanken voor het feit dat hij zijn eigen wet zal intrekken.

Voorzitter. Ik ga nu verder met het veteranenbeleid. Uit de evaluatie van het veteranenbeleid van het Trimbos-instituut blijkt dat veteranen over het algemeen goed te spreken zijn over de belangrijkste onderdelen van het veteranenbeleid. Wel zijn de veteranen kritisch over de mate waarin kennis over veteranen en missies wordt uitgedragen naar het brede publiek. Hoe ervaart de minister dit? Welke mogelijkheden ziet hij om de kennis over veteranen en missies onder het brede publiek te vergroten? Ik wil de minister graag bedanken voor het feit dat de veteranenpas na de zomer van 2011 automatisch zal worden uitgereikt. Dat zorgt ervoor dat oud-militairen zich ook eerder bewust zijn van hun veteranenstatus en in beeld zijn bij de veteranenorganisaties. Dan is het ook een prima zaak dat het Veteraneninstituut en het Veteranen Platform bij het verlaten van de dienst voorlichting gaan geven. Alleen, hoe gaat de Defensieorganisatie dit in de praktijk tot uitvoering brengen? Uit eigen ervaring weet ik dat, als je de Defensieorganisatie gaat verlaten, je vaak met heel andere zaken bezig bent. Het is ook nog niet duidelijk of dit alleen voor militairen geldt die met functioneel leeftijdsontslag gaan of dat het ook geldt voor militairen met een tijdelijk contract. Ik hoor hierop graag een reactie van de minister.

Afgelopen jaren is er na de missie in Uruzgan een enorme groep veteranen bij gekomen. Het gaat om 20 000 vaak jonge militairen. Ik ben er ook één van. Het gaat met die meeste militairen goed. Zij hebben onder zware omstandigheden hun werk op een goede wijze gedaan. Dit zijn waardevolle ervaringen die ze de rest van hun leven goed kunnen gebruiken. De betrokkenheid van jonge veteranen van missies in het voormalig Joegoslavië en Afghanistan bij veteranenactiviteiten blijft echter heel laag. Het blijft gewoon hangen op die 20%. Het is natuurlijk

geen must voor jonge veteranen om actief te zijn, maar het is tegelijkertijd wel een vorm van buddiesupport en nuldelijnszorg die gewoon echt vruchten kan afwerpen. Vorig jaar heeft het CDA hierover met de minister van gedachten gewisseld. Heeft de minister al meer zicht op de oorzaken van dit lage percentage? Welke activiteiten ondernemen het Veteraneninstituut en de veteraneninstellingen om deze jonge veteranen te kunnen binden en boeien?

Mijn collega van de PVV heeft er ook al op gewezen dat de Kamer vorig jaar heeft gesproken over de schadeloosstelling van veteranen. Na bemiddeling door de Nationale ombudsman zien Defensie en de centrales mogelijkheden om tot een regeling voor oude veteranen te komen. Tijdens de discussie over de beleidsbrief van Defensie, die over de bezuinigingen ging, hebben wij er hier in de Kamer ook nog in brede zin over gesproken. Welke mogelijkheden ziet de minister nog?

De zorg voor veteranen is de afgelopen jaren behoorlijk in ontwikkeling geweest. Uit de evaluatie van het veteranenbeleid blijkt wel dat vooral de instituten en de procedures centraal hebben gestaan. Dat is ook logisch als je bezig bent om een nieuw systeem op te bouwen. Het beleid heeft zich minder gericht op de bedoelde effecten voor de veteranen. Hoe gaat de minister het beleid meer concreet en toetsbaar te maken, om maar eens even het begrip SMART te gebruiken?

De CDA-fractie vindt het wenselijk dat de komende periode de effecten van zorg ook centraal komen te staan. Het gebouw staat er. Het is nu zaak dat de minister en de andere betrokkenen, zoals het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen, het gebouw goed inrichten. De nazorg van militairen na een uitzending is een belangrijke schakel in de keten van de zorg voor de militair en de veteraan. Deze zorg hoort altijd goed te zijn. De aan de missie verbonden zorgkosten voor uitgezonden Defensiepersoneel vallen nu nog niet onder het HGIS-budget. Mijn collega Ine Aasted-Madsen heeft vorig jaar een motie ingediend, waarin de minister werd opgeroepen om bij de evaluatie van de HGIS-afspraken over de financiering van de additionele kosten van crisisbeheersingsoperaties ook de zorgkosten voor uitgezonden Defensiepersoneel te betrekken. Deze motie is van 18 februari 2010. Hoe staat het met de uitvoering van deze motie? Na de nazorg na de missie krijgen we natuurlijk ook de nuldelijnszorg. De nuldelijnszorg bepaalt hoe hoog de drempel is. Eigenlijk hoort die natuurlijk drempelloos te zijn. De nuldelijn bestaat uit mantelzorg, vrijwilligers en familie. Vooral die laatste categorie, de familie, is van groot belang. Ook het thuisfront is op uitzending als een familielid op missie is. Mijn collega van D66 hoor ik dat ook regelmatig zeggen. Ze hebben het vaak ook als eerste door als het na een uitzending mis dreigt te gaan met de veteraan. De Stichting Centrum «45 verricht samen met het Kennis- en onderzoekscentrum van het Veteraneninstituut een onderzoek naar de opvattingen van veteranen en hun partners over de kwaliteit van hulpverlening. Wanneer is dit onderzoek gereed en hoe wordt dit meegenomen bij de aanbevelingen die het Trimbos-instituut inmiddels heeft gedaan?

Er gebeurt veel op het gebied van veteranen. De afgelopen jaren is ook een netwerk van inloophuizen voor passend lotgenotencontact van veteranen en andere oud-militairen ontstaan, onder de naam Buddy-support. Dit is een samenwerkingsverband waarbij onder meer het Veteraneninstituut, de Home-Based Support en de BNMO zijn betrokken. Het is een inloophuisconcept van veteranen waarbij de eerste is ontstaan in Schaarsbergen. Hoe levert de minister een actieve bijdrage aan deze initiatieven? In de Veteranennota merkt de minister op dat de toegankelijkheid en de betrouwbaarheid wordt bekeken. Heeft de minister dan reden om hieraan te twijfelen? Wat is de minister van plan te doen? Graag een reactie van de minister hierop.

Buddysupport is voor sommige veteranen niet voldoende. Zij raken verstrikt in herinneringen en hun ervaringen van de uitzending. Deze

veteranen hebben recht op goede zorg. Goede zorg betekent ook dat zij op tijd zorg krijgen. Moeten veteranen lang wachten op de geestelijke gezondheidszorg, is mijn vraag aan de minister. Halen de instellingen uit het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen ook de Treeknormen? De Treeknormen zijn de maximaal aanvaardbare wachttijden in de geestelijke gezondheidszorg.

Met deze vraag komen we gelijk op een mogelijke zwakke plek in de organisaties van de zorg voor veteranen. De minister is verantwoordelijk voor goede veteranenzorg. Hoe zorgt de minister er in de praktijk voor dat veteranen op tijd en voldoende goede zorg krijgen? Hij heeft geen directe zeggenschap over de LZV en ook geen directe zeggenschap over de verleende zorg. Het Trimbos-instituut beveelt niet voor niets aan om meer met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport op te trekken om op dit onderwerp samen een vuist te maken.

Aan het begin van mijn inbreng had ik het over de zichtbaarheid van veteranen. Gemeenten kunnen hierin een belangrijke rol spelen en we zien dat al bij heel veel gemeenten gebeuren; Middelburg werd zo-even al genoemd. Veel gemeenten vragen gegevens van de veteranen op uit het veteranenregistratiesysteem. Dit jaar zijn er echter aanzienlijk minder aanvragen gedaan dan voorgaande jaren. Ook in tijden van bezuinigingen vindt de CDA-fractie het belangrijk dat gemeenten zich actief blijven inzetten voor veteranen. Daarom is het goed dat het Veteraneninstituut samen met de Stichting Veteranendag een voorlichtingsbijeenkomst voor gemeenten heeft georganiseerd. Op dit moment zijn 300 gemeenten actief. Dat is natuurlijk een heel mooi aantal, maar we houden nog steeds 118 gemeenten over die niets voor hun veteranen doen. Welke initiatieven zijn er om deze gemeenten actief te krijgen? Heeft de minister wel eens nagedacht om met de VNG om tafel te gaan zitten om die 118 gemeenten aan de slag te krijgen?

Ik heb nog twee punten voordat ik tot een afronding kom. Men is de afgelopen tijd druk bezig geweest met het Sweep-project om documenten uit de Nederlands-Indiëperiode te verzamelen. Het is mij niet geheel duidelijk wat er nu concreet gebeurt met dit Sweep-project. Een zoektocht op internet leverde mij niets op. Hoe kan ik dat Sweep-project raadplegen?

Als laatste wil ik ingaan op de koudeoorlogsveteranen. De minister heeft in enkele brieven uitgelegd waarom zij niet de veteranenstatus kunnen krijgen. Het CDA kan begrip opbrengen voor het standpunt van de minister, maar realiseert zich ook dat veel van hen gehoopt hadden om wel als veteranen erkend te worden. Eén van hen legde mij dat haarfijn uit. Zij waren in hoge staat van paraatheid, want de vijand kon ieder moment achter het IJzeren Gordijn vandaan komen. Dat die uiteindelijk niet kwam, zo zei hij mij, maakte de spanning onder de militairen niet minder.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Eén van de moeilijkste beslissingen die genomen moet worden, betreft het op missie sturen van onze militairen. Zo'n besluit valt ieder kabinet en iedere parlementariër zwaar. De D66-fractie ziet een cruciale rol weggelegd voor onze krijgsmacht als het gaat om onze nationale veiligheid en het handhaven van de internationale rechtsorde. Als wij ervoor kiezen om onze mannen en vrouwen uit te zenden, nemen wij een grote verantwoordelijkheid op ons voor de periode van de missie en voor de periode na de missie. We moeten klaarstaan voor de militairen in actie en we moeten klaar staan voor de veteranen die teruggekeerd zijn. Mijn fractie wenst daarom dat de erkenning, waardering en zorg voor veteranen wettelijk wordt erkend. Daarom zijn wij verheugd dat alle andere fracties zich hebben aangesloten bij de Veteranenwet waarin PvdA, GroenLinks, SP en D66 het voortouw namen.

Voordat wij deze initiatiefwet met de minister bespreken, is het van belang om stil te staan bij wat er al gebeurd is, bij de lessen die wij kunnen leren en bij de doelen van deze minister. Sinds de Veteranennota uit 2005 zijn veel initiatieven voor veteranen genomen en uitgevoerd. Het Veteraneninstituut noemt de uitvoering van het beleid op het gebied van erkenning en waardering uitermate positief. Het Trimbos-instituut zegt dat de stappen die de afgelopen jaren gezet zijn voor materiële veteranenzorg waardering oogsten. Dit zijn natuurlijk niet alleen de verdiensten van dit kabinet. Toch wil ik deze minister mijn complimenten geven. Wij zien dat er stappen worden gezet. Sommige stappen zijn alleen te klein, sommige gaan de verkeerde richting op en sommige moet het ministerie nog steeds durven nemen.

Militairen die uitgezonden zijn geweest en nog steeds in dienst zijn bij Defensie hebben bijvoorbeeld nog altijd niet de status van veteraan. Wij hopen dat de motie-Pechtold c.s. die ook hun die status geeft zo snel mogelijk realiteit wordt. Wij horen verder graag hoe Defensie de jonge veteranen meer erbij gaat betrekken, want slechts 20% van de jonge veteranen neemt deel aan de activiteiten voor veteranen. De poging om de maatschappelijke waardering voor veteranen te vergroten, is niet in specifieke en meetbare doelen vertaald. Mijn fractie heeft er begrip voor dat er eerst goede instrumenten ontwikkeld moeten worden om maatschappelijke waardering te kunnen meten. De Veteranennota 2005 is nu zeven jaar oud. De meetinstrumenten zouden nu toch klaar moeten zijn, maar dat zijn ze niet. Hoe staat het met de consumer quality index, de periodieke kwaliteitsmeting die er moet komen voor de veteranenzorg? Waarom is deze index nog niet klaar en wanneer kan hij worden ingezet? Dit kabinet moet heldere doelen voor het veteranenbeleid formuleren en moet de meetinstrumenten zo snel mogelijk afronden, zodat de Kamer op basis van feiten kan debatteren en de minister op basis van feiten kan worden beoordeeld. Ik heb niet het idee dat de minister de behoefte in de samenleving en Kamer naar concrete resultaten op waarde schat als hij simpelweg zegt dat de komende periode de aandacht zal verschuiven naar het zichtbaar maken van resultaten. Hoe gaat hij dat precies doen? Wat zijn de tussenstappen en waarom blijft hij in zijn brieven zo vaag? Verleden week zijn de eerste 100 Nederlanders in Kunduz aangekomen. In totaal zullen daar snel 545 Nederlanders actief bezig zijn met een politietrainingsmissie. Mijn fractie wil dat de alleenstaande militairen in Kunduz en militairen met een relatie die niet bij wet is vastgelegd dezelfde rechten krijgen als getrouwde militairen. Militairen die getrouwd zijn of een geregistreerd partnerschap hebben, mogen bijvoorbeeld terugkeren op kosten van Defensie als er iets gebeurt met hun partners. Ik wil dat ook militairen met een vriend of vriendin en militairen die single zijn iemand kunnen aanwijzen voor wie dit recht geldt. De huidige regels doen net alsof singles geen waardevolle relaties kunnen hebben, maar dat is natuurlijk onzin. We leven in de eenentwintigste eeuw en Defensie moet zich aanpassen aan nieuwe sociale realiteiten. Gaat de minister dit aanpassen? Kan dit zo snel mogelijk, zodat ook de militairen in Kunduz aanspraak kunnen maken op dit recht?

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Dit is natuurlijk een sympathiek voorstel, maar uit mijn eigen praktijk weet ik dat dit al gebeurt. Wil mevrouw Hachchi een vaststaande praktijk vastleggen in regels? Ik wil graag nog een nadere toelichting daarop hebben.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Naar mijn weten gebeurt het niet in de praktijk. De regels zijn erg duidelijk, ook op de website van Defensie. Terugkeer of repatriëring geldt alleen voor bloedverwanten in de eerste of tweede graad, dus alleen voor echtgenoten en geregistreerde partners. Dat zijn de regels en ik zou willen dat die regels ook gelden voor mensen met een niet-vastgelegde relatie.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): We hebben regels en praktijk. Uit eigen ervaring weet ik dat het daadwerkelijk gebeurt.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Ik begrijp heel goed wat mevrouw Hachchi zegt. Het is natuurlijk heel sympathiek. Ik ben zelf geen veteraan, maar ik geloof dat ik hier aan tafel tussen uitsluitend veteranen zit. Toch wil ik een lans breken voor de minister en dit gebeurt echt: minister, ik breek echt een lans voor u. Defensie heeft hierin de afgelopen jaren enorme stappen gezet voor zover ik weet en hoor. Ik begrijp dat je soms regels moet formaliseren, maar wat wil mevrouw Hachchi precies vastleggen? Ik kan me ook voorstellen dat het remmend kan zijn en blokkerend werkt. Defensie heeft als uitgangspunt dat als een militair ter plekke niet voldoende kan functioneren vanwege emoties die thuis aan de orde zijn, onafhankelijk van eerste- of tweedegraads bloedverwanten, deze persoon om die redenen naar huis mag.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Dat is geredeneerd vanuit de negatieve kant. Als de militair niet goed functioneert, kan besloten worden de militair terug te sturen. Het gaat mij om een principiële wijziging. We leven in de eenentwintigste eeuw en zoals de regels nu zijn ingericht, lijkt het net alsof singles geen waardevolle relaties hebben, dat zij geen mensen hebben op wie zij kunnen terugvallen zoals een hartsvriend of hartsvriendin. Als met hen wat gebeurt, moeten deze mensen ook gewoon terug kunnen gaan. Het gaat mij erom dat alle militairen daar recht op hebben.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Misschien ben ik niet duidelijk genoeg geweest. Mevrouw Hachchi noemt het een negatieve reden, maar het uitgangspunt is natuurlijk dat iemand zich in een missiegebied bevindt waar hij voldoende moet kunnen functioneren zonder afgeleid te worden, emotioneel of op welke wijze dan ook. Mevrouw Hachchi noemt dat «een negatieve reden»; dat legt zij mij in de mond. Zij bedoelt volgens mij echter een positieve of negatieve emotie, maar in elk geval een reden waarom op dat moment het functioneren van de militair beïnvloed wordt.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Dat spreek ik ook niet tegen. Het gaat mij om het principe dat in de regels zoals die nu bekend zijn, en op de website van Defensie staan, ruimte wordt gecreëerd voor degenen die hun relatie niet wettelijk hebben vastgelegd en voor de singles, zodat die één persoon kunnen aanwijzen – een hartsvriend of hartsvriendin – waarvoor zij kunnen terugkomen. Het gaat mij om het principe van dat recht, zeker anno 2011.

De heer **Hernandez** (PVV): D66 meent in de 21ste eeuw te leven maar is er niet van op de hoogte dat dit in de praktijk al gebeurt. Ik wil eigenlijk wat meer helderheid van mevrouw Hachchi. Bedoelen wij met «de militair die een relatie heeft zonder dat in een huwelijk of geregistreerd partnerschap te hebben vastgelegd» ook de militair die een week voordat hij op uitzending gaat een leuk meisje ontmoet en die opgeeft als zijnde zijn relatie? Hebben wij het daarover? Wie is «hartsvriend of hartsvriendin»? Mevrouw Hachchi denkt volgens het artikel van vanmorgen in Spits dat een en ander weinig extra kosten met zich meebrengt. Met het oprekken van dit recht stijgt volgens mij echter het aantal mensen dat recht krijgt op repatriëring op het moment dat er iets verkeerd gaat exponentieel. Ik ben benieuwd of mevrouw Hachchi goed heeft nagedacht over de vraag of dit inderdaad tot niet veel extra kosten leidt. Wat zijn dan «niet veel extra kosten»?

Mevrouw **Hachchi** (D66): Ik heb heel goed nagedacht. Ik spreek zelfs uit eigen ervaring. Het gaat erom dat het recht ook geldt voor mensen die

een relatie hebben – een serieuze relatie, niet van een week; er zijn mensen die al zes, tien of twintig jaar samen zijn – maar die nooit wettelijk hebben vastgelegd. Ik vind dat dat recht er voor elke militair moet zijn. Zij mogen niet aangewezen zijn op de regels die er nu zijn: alleen voor bloedverwanten. Zij moeten ook één persoon kunnen aanwijzen waarvoor zij kunnen terugkeren als daarmee wat gebeurt. Het gaat om het principe van dat recht.

In relatie tot de kosten het volgende. Repatriëring gebeurt pas als er wat gebeurt met het thuisfront. Ongeacht of dat vaak gebeurt, gaat het om het principe dat iemand moet kunnen terugkeren als dat gebeurt. Dat is moeilijk in te schatten, want de een heeft zes broers en de ander slechts een partner. Elke situatie is een andere.

De voorzitter: Ik ga u onderbreken want dit onderwerp gaat meer over personeel dan over veteranen. Ik heb de interrupties hierover toegestaan, maar verdere bespreking van dit onderwerp moet gebeuren in uw termijn van komende donderdag in het AO over personeelszaken.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Ik geef slechts antwoord op de vraag van de heer Hernandez.

Voorzitter. Ik kom te spreken over de restschuld, of de ereschuld. Een grote groep veteranen die verwondingen heeft opgelopen tijdens vroegere missies, staat in de kou. Veteranen die onder andere naar Bosnië, Libanon, Korea, Cambodja en Nieuw-Guinea zijn geweest, krijgen geen schadeloosstelling omdat het kabinet daarvoor geen geld vrijmaakt. Deze minister zegt het belangrijk te vinden dat er een oplossing komt. Prima. Wanneer komt het bedrag van 100 mln. op tafel, zo vraag ik de minister. Het kabinetsbesluit om de Hedwigepolder niet te ontpolderen, kost 150 mln. Vindt deze minister het breken van internationale afspraken, wat het besluit over de Hedwigepolder inhoudt, belangrijker dan veteranen die voor ons land gevochten hebben? Kan hij aangeven waarom wel geld werd gevonden voor de Hedwigepolder maar niet voor onze gewonde veteranen? Is het «boeren boven bijna alles»? Of is staatssecretaris Bleker gewoon een betere onderhandelaar in dit kabinet? Ik hoor hierop graag een zeer uitgebreide reactie van de minister. Zaterdag 25 juni zal Nederland Veteranendag vieren. Dat is een mooie dag voor de veteranen, voor Defensie en voor ons als Defensiewoordvoerders. Het is een cadeau voor en een eerbetoon aan alle Nederlandse veteranen. Erkenning en waardering van de samenleving voor deze mannen en vrouwen zal hier in Den Haag centraal staan. D66 is een groot voorstander van dit initiatief, maar is ook voorstander van een initiatief dat nog meer vanuit de samenleving zelf is ontstaan, een initiatief dat ook zonder overheidspotjes heel druk bezocht en hoog gewaardeerd wordt: het bevrijdingsdefilé in Wageningen. Hier staat in mei de overwinning op het fascisme in Nederland en Europa centraal op een historische locatie waar hard gestreden is, in de stad van hotel De Wereld waar in 1945 de capitulatie werd getekend. Deze plek is historisch van groot belang en zeer symbolisch. Daarom moet het defilé in Wageningen ook na 2013 wordt voortgezet. De paar miljoen bezuiniging die gerealiseerd wordt door daarmee te stoppen, weegt niet op tegen de nu al traditionele rol van het defilé voor de veteranenwereld en voor heel Nederland dat op die plek bevrijd werd. Deelt de minister de mening dat dit bevrijdingsdefilé belangrijk is en een cruciale rol vervult? Zal hij ook na 2013 hieraan steun verlenen? Zo nee, waarom niet?

Ik rond af met het punt van de onzekerheid voor het Defensiepersoneel en de veteranen. Deze minister, die liever miljarden extra uittrok voor Defensie, moet 1 mld. bezuinigen. Hij heeft hiermee ingestemd maar vindt wel dat de bezuinigingen op Defensie moesten stoppen. Hij vindt ook dat het evenwicht tussen de bezuinigingen en de landsverdediging op het spel staat. Tegelijkertijd sluit hij extra bezuinigingen niet uit.

De **voorzitter**: Wij praten vandaag over het veteranenbeleid. Ik verzoek u, en degenen na u, om uw inbreng daartoe te beperken want dit gaat wel heel erg buiten de orde van de vergadering.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter, die onzekerheid geldt ook voor veteranen dus die relatie is zeker te leggen. Ik zal mijn vraag helder stellen. Wat betekent die mogelijkheid tot extra bezuiniging voor veteranen? In hoeverre zijn de regelingen die nu getroffen zijn gegarandeerd? Deelt de minister de mening dat de deur die hij openzet voor extra bezuinigingen niet alleen het huidige personeel in onzekerheid brengt maar ook de mannen en vrouwen die zich in het verleden onder gevaarlijke omstandigheden voor onze vrede en veiligheid hebben ingezet? Ik hoor hierop graag een reactie van de minister.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Eijsink van de PvdA-fractie.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Voorzitter. Ieder jaar denken wij bij het overleg over de Veteranennota aan de militairen die gesneuveld zijn en gewond zijn geraakt, en aan hen die wij hebben uitgezonden. Ieder jaar opnieuw vind ik dit een emotioneel moment, het moment waarop wij als Kamer daarbij stilstaan. Wij staan ook stil bij degenen die thuis blijven. De Kamer doet de besluitvorming en collega's hebben al gezegd dat dat de zwaarste besluiten zijn die een volksvertegenwoordiger neemt. Het is een besluit dat je op je schouders neemt. Als Kamerlid houdt het leven een keer op, maar militairen en slachtoffers hebben nog jarenlang met de gevolgen van een uitzending te maken. Om die reden houden wij jaarlijks een notaoverleg over dit onderwerp waarin wij spreken over de mensen thuis en hun relaties.

Wij bespreken vandaag de zevende Veteranennota. Er is in de afgelopen jaren veel gebeurd. De militair, de mens, is centraal komen te staan, evenals de mensen die achterblijven. Wij hebben veel beleid voor mensen bedacht, maar werkt het ook? Doet het recht aan de pijn, de gevolgen en aan alle goede dingen die voortkomen uit een uitzending? De centrale vraag bij beleid – beleid is altijd papier – is of het in de praktijk werkt. Is er maatschappelijk werk? Werkt de geestelijke verzorging? Is het centraal aanmeldingspunt 24 uur per dag en heus en echt bereikbaar? Ontvangen ze Checkpoint? Zijn ze geregistreerd in het Veteranen Registratie Systeem? Werkt dat allemaal? Werken de huisartspraktijken, waarover vorig jaar een nota is ingediend? Kortom, wat doet het beleid met de mensen in de dagelijkse gang van zaken?

Elk jaar en ieder overleg is bijzonder, maar het overleg van vandaag is dat zeker. Dit is niet alleen de zevende Veteranennota maar ook de zevende keer dat ik hier mag spreken over veteranen. Ook dat is bijzonder. Ik heb in de afgelopen jaren met veel collega's over dit onderwerp mogen debatteren. In gezamenlijkheid hebben wij veel stappen kunnen zetten. Ik benadruk «in gezamenlijkheid». Als volksvertegenwoordigers hebben wij het een en ander in te brengen, maar Defensie heeft zelf ook de afgelopen jaren, eerst bij monde van staatssecretarissen en later bij monde van de minister – het onderwerp «veteranen» is opgewaardeerd, wat goed is – veel gedaan. In gezamenlijkheid, ook met vakbonden en organisaties, is er veel bereikt in de afgelopen jaren. Mijn fractie hecht zeer aan het jaarlijks overleg. Of wij dat nu een traditie of gewoonte noemen, ik vind het een goed gebruik van de Kamer om een week voor de landelijke Veteranendag stil te staan bij dit onderwerp. Uiteraard doen wij dat in veel overleggen, ook in het kader van missies, maar dan heeft het vaak een andere klankkleur. Wij doen dit overleg met enige afstand waarbij de vraag centraal staat: wat heeft beleid gedaan voor mensen?

Waarom zeg ik met nadruk dat dit ook mijn zevende jaar is? Ik wil niet zeggen dat wij zeven magere jaren hebben gehad – totaal niet natuurlijk – maar volgens mij krijgen wij nu zeven vette jaren. Vandaag is er, zo zeg ik

met enige nadruk en vrolijkheid, geen discussie over de klachtencommissie. Er is geen discussie over welke wet er komt. Er is geen discussie over financiële steun aan Stichting De Basis. Er is geen discussie over de ereschuld. Volgens mij gaat deze regering ervoor zorgen dat er bij de Voorjaarsnota een voorstel ligt. Dat zou natuurlijk heel fijn zijn. Misschien kan de minister daar wat meer over zeggen.

Er is ook geen discussie meer over wat erkenning en waardering is. Wij hebben in die jaren de stap gemaakt dat erkenning ook de erkenning van een probleem is, de erkenning van wat je hebt opgelopen tijdens een missie. Wij zeggen dus niet meer iedere keer dat het met 95% heel erg goed gaat en dat het dus maar over 5% gaat. Dat horen wij niet meer. Er is een weg naar professionalisering ingezet. Daarop kunnen wij gezamenlijk trots zijn. Natuurlijk is er ook geen discussie meer over het defilé in Wageningen. Ik kan mij toch niet voorstellen dat de minister daarover een discussie wil houden. Volgens mij is dat al gepasseerd en valt het, ook bij mij, onder het kopje «geen discussie meer». Het zou mooi zijn om dat zo meteen nog van de minister te horen.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Welke toezegging ligt er om uiteindelijk niet meer te bezuinigen op «Wageningen»?

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Mevrouw Hachchi moet dit zien als uitlokking van de minister van mijn kant. Ik wil daarmee zeggen dat de minister hierover uiteraard geen discussie wil. Hij kan goed luisteren en er is inmiddels al een Kamermeerderheid. Er zijn het afgelopen jaar twee moties ingediend; ik zit hier al een tijdje dus ik heb ze meegemaakt, zo zeg ik tot mevrouw Hachchi. Ik denk dus niet dat de minister hierover discussie wil. In die zin zijn mijn woorden een beetje uitdagend bedoeld voor de minister.

Voorzitter. Er ligt een Kamerbreed initiatiefwetsvoorstel. Dat is fijn. Dat initiatiefwetsvoorstel moet nog worden behandeld. Eerlijkheidshalve doet het dan pas iets voor de mensen. Ook dat is weer eerst papier, dat vervolgens moet worden uitgewerkt. Ik ben nooit zo trots op een motie of een wet, maar ik ben er wel trots op als wij gezamenlijk wat voor mensen kunnen betekenen. Laat ik de wens uitspreken dat de Kamer het initiatiefwetsvoorstel nog in september plenair behandelt. Dat zou fantastisch zijn. Met tien indieners moeten wij er toch vaart achter kunnen zetten.

Ik durf te stellen dat wij van kinderschoenen naar een volwassen beleid zijn gegaan. Er is veel gebeurd. Beleid wil natuurlijk ook zeggen dat je af en toe eens terugkijkt in de vorm van een evaluatie. Wij hebben daar een tijd over gedaan. Het Trimbos-instituut heeft een evaluatie gedaan, maar mocht er maar drie maanden over doen. Dat zegt natuurlijk al iets. Als je drie maanden de tijd krijgt, betekent dat natuurlijk ook dat je alleen iets kunt zeggen over documenten. Het Trimbos-instituut heeft met twaalf sleutelfiguren gesproken. Dat is weinig als je het hele veteranenland bekijkt. Toch spreek ik mijn waardering uit over het onderzoek, want het is een eerste stap op weg naar de vragen wat wij gaan doen, wie er verantwoordelijk is en wie de dagelijkse uitvoering heeft, kortom: de term SMART. De minister weet dat ik van nulmetingen houd. Wellicht kan er na het aannemen van het initiatiefwetsvoorstel op alle fronten een nulmeting komen. Daarmee zouden wij vooruitgang boeken.

De doelstelling van het onderzoek was wel heel erg breed. Wat was de bedoeling in 2005? In hoeverre zijn de doelen specifiek en meetbaar geformuleerd? Kortom: wat is er gerealiseerd? Ik denk dat wij het er met zijn allen over eens zijn dat meetbaar en toetsbaar maken nu de volgende stap is. Als wij met zijn allen erkennen dat die volgende stap er moet komen, dus dat dit onderzoek nog geen inhoudelijke praktijkevaluatie of veldonderzoek is, komen wij ook tot indicatoren, zoals dat zo mooi heet. Dat laat ik verder graag aan de minister over, want volgens mij komen wij daarover te spreken in het kader van het initiatiefwetsvoorstel. Ik ga ervan

uit dat het wordt aangenomen. Bij wet wil je dan vastleggen wat voor verslag er naar de Kamer komt, welke evaluatie op basis waarvan plaatsvindt, wat meetbaar en toetsbaar is en wat militairen en relaties aan deze wet kunnen hebben.

Ik maak een opmerking over het online veteranenpanel. Ook ik ben daar enthousiast over. Het gaat mij echter iets te ver om in het onderzoek te spreken van een online panel van de Nederlandse bevolking. De evaluatie moet de volgende keer onafhankelijk zijn. Ik heb groot respect voor de inzet van het Veteraneninstituut maar een onderzoek gedaan door dit instituut is natuurlijk niet echt onafhankelijk.

Het Trimbos-instituut vraagt in zijn onderzoek om, ik citeer: «een cultuur van communicatie, openheid en vertrouwen. Daarbij gaat het om communicatie rondom zowel de beleidsontwikkeling als de beleidsevaluatie.» Wat wordt daarmee precies bedoeld? Ik vind het een hele mond vol. Het is een van de weinige dingen die ik even uit het onderzoek licht. Volgens mij zit daar een wereld achter.

Een belangrijk punt betreft de politiemissie in Kunduz. Wil de minister eens kijken hoe deze missie kan worden opgenomen in een veteranennota? Voor de duidelijkheid: mochten wij vanuit het initiatiefwetsvoorstel overgaan tot een tweejaarlijkse voortgangsnota en een jaarlijkse bespreking, dan is het goed om te weten wat de regering gaat doen voor de veteranen van een politiemissie. Hierover zijn, zoals de minister weet, toezeggingen gedaan bij het algemeen overleg. Wellicht kan hij dit onderwerp in bredere zin meenemen.

Ik kom dan meteen op het onderzoek naar het contact tussen politie en veteraan. Ik was blij verrast met de tussenrapportage. Ik heb dit weekend moeite gedaan om met een van de onderzoekers te spreken, want ik had niet gedacht dat het zo positief zou zijn. In de tussenrapportage staan wel opmerkingen over huiselijk geweld en alcoholgebruik. Dat is een volstrekt andere invalshoek dan waarschijnlijk was bedacht toen de discussie hierover begon. Ik krijg dus graag nog een reactie hierop. De verbanden die toentertijd logisch gedacht werden, staan niet in relatie tot de discussie die wij erover hebben gevoerd.

Dan heb ik een paar vragen naar aanleiding van de nota. Naar aanleiding van de brief van 8 april hebben wij eerder gesproken over de toezeggingen inzake de nazorg in het veteranenbeleid. Op 6 juni heeft de minister al gezegd dat daarin financieel niets zal veranderen. Dat was toen goed om te horen, maar het lijkt mij wenselijk om in het kader van dit overleg hiervan een bevestiging van de minister te krijgen. Dit is het moment dat wij voor de veteranenorganisaties willen horen dat er geen veranderingen komen.

In de nota staat ook iets over het veteranenregistratiesysteem. Er wordt jaarlijks om de veteranenpas gevraagd. Er staat nu in blijheid dat het vanzelf zal gaan. Laten wij wel zijn: de Kamer vraagt dit al sinds 2006. Ik vraag de minister dus toch waarom het nu allemaal vanzelf zou gaan. Jonge veteranen zijn al ter sprake gekomen. Dat heet nu de «outreachinge behoefte». Er zijn verschillende voorstellen gedaan die ook in het initiatiefwetsvoorstel aan de orde komen. Collega's hebben er al aan gerefereerd. Wij komen erop terug.

Mijn volgende punt betreft alles wat in ontwikkeling is en de uitwerkingen en onderzoeken die er liggen. Ik kom dan op het integrale zorgconcept. Dat is een mond vol, maar ook daar is het uitgangspunt dat mensen niet van het kastje naar de muur worden gestuurd en niet tussen wal en schip vallen. Het gaat dan natuurlijk om datgene wat ik al zei. Zijn de maatschappelijk werker, de geestelijk verzorger en de huisarts aanwezig op het moment dat je hulp nodig hebt? Is het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen, het LZV, zo ingesteld dat de achttien organisaties beschikbaar en bereid zijn? Wordt daarnaar onderzoek gedaan? Het antwoord daarop is ja; dat gebeurt in 2012. In 2012 verwachten wij ook de evaluatie van de militaire geestelijke gezondheidszorg, van het LZV en van de CQ-index

oftewel de kwaliteitsmeting. Bij mijn weten komt dit gezamenlijk in 2012. Wij hebben het dan over visitatiecommissies. Ook is er het veldonderzoek waarnaar ik eerder verwees. Ik kom dan bij het integrale zorgconcept. Iedere keer moet daarbij de vraag worden gesteld wat mensen eraan hebben. Ik vraag de minister om eens goed te kijken hoe dit kan worden opgebouwd, want hiermee wordt eigenlijk terugverwezen naar het rapport-De Veer uit 2004 en het vervolg daarop, het rapport-Gersons. Ik durf echt te stellen dat er de afgelopen jaren veel is gebeurd op dit vlak, maar er komt nu een volgende fase – misschien de zeven heel vette jaren – voor de militairen en veteranen. Wat is meetbaar? Wat is toetsbaar? Wat voor nulmeting zetten wij neer?

Daaronder vallen natuurlijk ook de mensen thuis. In hoeverre is dit gerelateerd aan de Home-Based Support, aan ontmoetingscentra en inloophuizen? Ook daar heeft de afgelopen jaren een ontwikkeling plaatsgevonden, want de katholieken en de protestanten zijn samengegaan. Er zijn heel positieve ontwikkelingen.

Tot slot heeft er afgelopen donderdag een Bilderbergconferentie plaatsgevonden op De Zwaluwenberg. Het zou fantastisch zijn als de minister de Kamer daarover het een en ander kon vertellen, want volgens mij heeft dit alles te maken met het integrale zorgconcept en alles wat verder in ontwikkeling is. Ik wil de minister danken voor alle moeite die hij gedaan heeft rondom de ereschuld, die ook genoemd is 6 juni. Volgens mij krijgen we heel goede vooruitzichten voor veteranen, voor mensen die dit zeer toekomt.

De **voorzitter**: Dank u wel. Dan geef ik nu het woord aan de heer El Fassed van de fractie van GroenLinks.

De heer **El Fassed** (GroenLinks): Voorzitter. Ook dit jaar hebben we in deze Kamer veel gesproken over missies. Dat zullen we in het komende jaar wederom doen. Ieder Kamerlid en elke fractie maakt daarin zijn eigen afweging. Wanneer wij echter spreken over veteranen, dan hebben we het over een verantwoordelijkheid die losstaat van politieke meningsverschillen over missies. Veteranen hebben recht op erkenning en waardering voor de inzet van eenieder. Dat mag ook blijken uit het gezamenlijke optrekken in het kader van de Initiatiefwet Veteranen die is ingediend door alle partijen in deze Kamer. Ik wil mijn collega's bedanken voor deze samenwerking, en de minister en zijn mensen voor de ondersteuning daarbij. Het moet gezegd worden: er is veel gebeurd. Ondanks de vooruitgang die geboekt is met het veteranenbeleid, is er veel ruimte voor verbetering. Ik heb de kritiek van vorig jaar er nog eens bij gepakt en helaas moet ik constateren dat een groot deel van die kritiek eigenlijk nog staat. Zo ervaren veteranen nog steeds dat ze van het kastje naar de spreekwoordelijke muur worden gestuurd, wordt er te veel uitgegaan van een haalrecht van veteranen, in plaats van een brengplicht door de overheid, zijn de vragenlijsten waarmee de zorgbehoefte bij veteranen worden onderzocht te vrijblijvend, worden zorgmijders onvoldoende actief benaderd, is er onvoldoende samenhang en regie in de veteranenzorg, is er gebrek aan een onafhankelijke instantie waar veteranen met klachten terecht kunnen en onduidelijkheid over de rechten van actief dienende veteranen. Daarom ben ik zeer blij dat de minister in zijn nota aangeeft dat hij het initiatiefwetsvoorstel van de Kamer zal omarmen.

Hoewel we dat initiatiefwetsvoorstel hier niet behandelen, worden daarin veel van de eerder genoemde kritiekpunten geadresseerd, al zal veel afhangen van de uiteindelijke uitvoering vanaf het moment dat het wetsvoorstel wet zal worden. Het voorstel gaat uit van een bredere definitie van veteranen. Iemand die op missie is geweest, heeft recht op speciale zorg, ongeacht of betrokkene nog werkzaam is bij Defensie of niet. Daarnaast betekent het een betere aansluiting bij zorg tijdens

voorbereiding, uitvoering en achteraf. Waardering en erkenning zal actief door de minister worden bevorderd. Daarnaast regelt het initiatiefwetsvoorstel een proactief en op re-integratie gerichte begeleiding van veteranen. Er komt één loket voor veteranen en een onafhankelijke klachtenafhandeling. Tot slot biedt het initiatiefwetsvoorstel zekerheid en duidelijkheid, doordat dit beleid verankerd zal worden in de wet. Hoe gaat de minister ervoor zorgen dat het veteranenbeleid hangende de behandeling van het voorstel en de inwerkingtreding van de wet nu al aangepast kan worden? Welke maatregelen is de minister bereid nu al te nemen? Iets wat niet in het initiatiefwetsvoorstel geregeld is en waar vorige sprekers al eerder aan hebben gerefereerd, is de schadeloosstelling en de ereschuld. Ik wil mij aansluiten bij mijn collega's en zeg in navolging van mijn betoog bij de behandeling van de beleidsbrief dat het goed zou zijn om daar zo snel mogelijk, het liefst nog voor Veteranendag, duidelijkheid over te creëren. Ik hoor graag van de minister wat de voortgang hierop is.

Tot slot enkele vragen. Hoe gaat de minister werk maken van re-integratie en de aanbevelingen die het Trimbos- en het Veteraneninstituut doen? Hoe controleert de minister de effectiviteit van zijn beleid en de behoefte die er bestaat aan outputindicatoren zoals Trimbos stelt in de evaluatie? Is de minister bereid, onderzoek te doen naar de ontevredenheid over de verlaging van het MIP bij herkeuring en toepassing van het PTSS-protocol door verzekeringsartsen? Is de minister bereid om onderzoek te laten doen naar de zorgbehoefte en hulpvraag van veteranen en daarmee de benodigde capaciteit van het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen? Gezien de vooruitgang die er geboekt is sinds de Veteranennota 2005 en met als voorlopig sluitstuk het ingediende initiatiefwetsvoorstel vanuit de Kamer is mijn fractie hoopvol dat de zorg, erkenning en waardering voor veteranen in de toekomst beter zal zijn.

De **voorzitter**: Dank u wel. Dan is het woord nu aan de heer Van Gerven van de SP-fractie.

De heer **Van Gerven** (SP): Voorzitter. Ik vervang vandaag Jasper van Dijk en ben helemaal nieuw op dit dossier op dit moment. Dat heeft voor- en nadelen. Het nadeel is natuurlijk dat je minder weet van alle zaken en van alle details. Aan de andere kant kijk je er ook weer eens met een frisse blik naar. Voor een aantal van de aanwezigen die mij niet zo goed kennen: ik ben twintig jaar huisarts geweest en heb uit dien hoofde toch het nodige te maken gehad met problemen van mensen die uitgezonden werden en de naweën daarvan. Daar moest ik natuurlijk aan denken toen ik dit dossier bestudeerde.

Mij viel op wat het toch betekent dat wij als samenleving jonge mensen uitzenden en wat voor enorme verantwoordelijkheid dat is voor de betreffende mensen, terwijl ze vaak niet ten volle kunnen beseffen wat het vervullen van hun plicht uiteindelijk betekent en wat voor gevolgen het 10, 20 of 30 jaar later kan hebben. Daar moest ik aan denken bij het bestuderen van deze stukken. Mijn waardering voor de mensen die zijn of worden uitgezonden en die op deze wijze hun plichten vervullen. Een vraag die bij mij opkomt bij het bestuderen van de stukken is wellicht al uitgebreid in de Kamer besproken en zeker aan de orde geweest, maar ik wil hem neerleggen bij de minister. De vraag betreft de leeftijd op het moment van de uitzending en de relatie tussen die leeftijd en PTSS. Als medicus zou ik bezien wanneer mensen in staat zijn om uitgezonden te worden. Dan zou een persoon 25 jaar moeten zijn. Met 25 ben je fysiek uitgerijpt en mentaal ook behoorlijk, hoewel je bij sommige mensen daar weer vraagtekens bij kunt plaatsen, maar in principe zou je zeggen dat de ideale leeftijd voor uitzending 25 is. Ik meen mij te herinneren dat de militairen die wij uitzenden veel jonger zijn. Zou de minister daar iets over kunnen zeggen vanuit de ervaringen die er bestaan en de studies die

daarover gedaan zijn? Zou dat ook een reden kunnen zijn om nog eens te kijken naar de leeftijd waarop wij militairen uitzenden?

Genoeg ter inleiding. Ik ga terug naar de stukken die we hebben gekregen. Uit de stukken blijkt – mevrouw Eijsink zei het al – dat we hier al heel lang mee bezig zijn en dat er nog veel in het vat zit. Het is stevig in ontwikkeling. De erkenning en waardering voor veteranen kan en moet zich niet langer beperken tot het lintje en de jaarlijkse parade. Het is ook goed dat er niet langer een taboe rust op problemen die uitzending met zich meebrengt voor onze veteranen. Als er gezondheidsklachten zijn, wordt dat niet meer gezien als ontspoord gedrag van een enkeling, maar als iets wat echt hoort bij uitzending, een risico van het werk. Het is iets waar veel soldaten niets aan kunnen doen, maar wat te maken heeft met de omstandigheden waarin ze verkeren. We weten ook dat we instrumenten hebben om toch bepaalde zaken te voorkomen. Het is heel erg belangrijk om, als we soldaten uitzenden, ze goed te trainen, goed te begeleiden en om ruim aandacht te hebben voor preventie. Vorige week is een belangrijke stap gezet met het Kamerbrede indienen van de Veteranenwet. Ik acht het toch wel een uniek feit dat dit gebeurt.

Jammer is dat de uitzending van militairen niet meer de Kamerbrede steun heeft die er vroeger vaak wel was. Het is een feit dat wij constateren, maar dat feit maakt het nog eens extra belangrijk dat we heel goed kijken naar de veiligheid als we soldaten uitzenden, zeker ook gezien het feit dat uitzending steeds meer aan discussie onderhevig is. Dat geeft ons nog eens extra verantwoordelijkheid om goed te kijken naar de voor- en de nazorg.

De Veteranenwet kent een lange en geen gladde weg. Het wetsvoorstel is een resultaat van de politiek en ik kan het niet laten om partijgenoot en oud-Kamerlid Remi Poppe te noemen. Hij is toch ook een veteraan uit ons midden, zou ik maar zeggen, die daar zeker zijn steentje aan heeft bijgedragen. Het is belangrijk dat die wet nu snel wordt ingevoerd. Uit de verschillende zaken die in die wet geregeld worden, blijkt namelijk dat het gewoon hard nodig is. Niet alles wat in het wetsvoorstel staat is nieuw, maar het vastleggen van verantwoordelijkheden en het organiseren van samenhang tussen de onderdelen is de grootste kracht van het wetsvoorstel. Als veteraan weet je straks waar je aan toe bent, wat je mag verwachten en wie je kunt aanspreken indien hulp gewenst is.

Over de initiatiefwetten zullen wij nog uitvoerig spreken. Dat biedt naar ons inzicht ook wel dat houvast, al is het nu nog papier. Het veld zal er mee aan de slag moeten: veteranen moeten geïnformeerd worden over hun rechten, dienstverleners moeten gewezen worden op hun taken. Gezien de enorme reorganisatie bij Defensie en het feit dat er nieuw beleid geëntameerd wordt, is een prangende vraag aan de minister hoe hij een en ander aan elkaar gaat knopen en ervoor gaat zorgen dat het goed verloopt.

Voor sommigen komt deze wet te laat of biedt deze geen soelaas. Ik doel hiermee specifiek op de veteranen van voor 1 juli 2007. Anderen hebben dat ook al genoemd en wij hebben hier nog een ereschuld in te lossen. Ik heb begrepen dat het prijskaartje 200 mln. bedraagt. Dat is een flink bedrag, maar ik denk dat we daar uit moeten kunnen komen. Mevrouw Hachchi noemde al de Hedwigepolder en het ligt voor de hand om de JSF te noemen maar dat zal ik niet doen, ofschoon we met het bedrag voor een JSF een heel eind zouden kunnen komen. Misschien spreekt de minister zo dadelijk het verlossende woord op dit punt. Anders zou ik hem willen vragen om ook buiten het ministerie te kijken. Ik heb begrepen dat het kabinet ook een bijdrage aan andere ministeries heeft gevraagd om tot een oplossing voor de financiële vraagstukken in de gezondheidszorg te komen. Dat zou bij dit vraagstuk ook kunnen. Ik vind dat wij een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben, als politiek en als samenleving, om die mensen duidelijkheid te geven. Het gaat hier overigens om een incidenteel bedrag. Echter, als je dat bedrag structureel maakt en je

deelt het door twintig – ik weet niet of hier economen aanwezig zijn – dan is het peanuts. Dat moet te doen zijn en ik vind dat we dat ook moeten doen.

Dan ga ik verder met de onderzoeken en dat zijn er vele. Net zoals beleid in ontwikkeling, zijn onze inzichten in ontwikkeling. In de Evaluatie veteranenbeleid van het Trimbos-instituut lezen we dat het opbouwen van de benodigde structuren de afgelopen tijd prioriteit heeft gehad. In de komende periode kan de aandacht verschuiven naar hetgeen de opgebouwde structuren bewerkstelligen. Daar moeten ons inziens de uitkomsten van onderzoeken zoals die naar de contacten van veteranen met politie of de thuissituatie van veteranen ook bij betrokken worden. Het doel is dat het veteranenbeleid zich constant ontwikkelt en verbetert naar gelang er nieuwe inzichten zijn. Ik neem aan dat de minister dat met ons deelt.

In de Veteranennota staat een enkele keer de Raad voor civiel-militaire Zorg en Onderzoek genoemd die een rol heeft bij het vertalen van een onderzoek naar een beleidsadvies. Ligt bij deze raad ook de verantwoordelijkheid om overzicht te houden over alle onderzoeken die raken aan het veteranenbeleid en daarover advies te geven? Kan de minister dat toelichten?

Tot slot wil ik nog iets opmerken over het maatschappelijk werk voor veteranen, dat sinds 1 januari 2011 op de Defensiebegroting drukt. Is het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen het enige instituut dat drukt op de begroting en wordt dit ook ontzien bij de bezuinigingsoperatie? Wij zouden daar graag een geruststellend antwoord van de minister op krijgen.

De heer **Van der Staaij** (SGP): Voorzitter. Ik wil beginnen met een citaat: «Mijn vader sprak nooit over de oorlog. Wanneer wij, kinderen, hem naar zijn ervaringen vroegen, staarde hij in de verte en zweeg.» Dat citaat is afkomstig van de zoon van een Franse veteraan uit de Eerste Wereldoorlog. Dit geeft in een notendop aan waarom wij een goed veteranenbeleid moeten voeren, met daarbij alle aandacht voor nazorg, openheid, inbedding en begrip in de samenleving en dergelijke. Uit de aandacht en de zorg die worden besteed aan veteranen kan worden afgeleid welke waardering zij vanuit de samenleving ontvangen voor hun bewezen diensten. Wij zijn verheugd dat de erkenning en waardering voor veteranen in de samenleving is toegenomen, zoals ook in de nota naar voren komt.

Het is ook goed dit debat jaarlijks te voeren. Wel is het van belang dat het onderwerp ook daarbuiten regelmatig terugkomt. Een positieve ervaring vond ikzelf het werkbezoek van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken eerder dit jaar aan Libanon. Er werd toen ook een monument bezocht waarin de namen stonden van de daar om het leven gekomen Nederlandse militairen. Je merkt dat als je in zo'n land bent en zo'n monument bezoekt, je ook weer nadenkt over wat eigenlijk de Nederlandse betrokkenheid in het verleden was. Iedereen zal op zijn eigen manier momenten tegenkomen waarin we aandacht kunnen besteden aan uitzendingen in het verleden en de consequenties daarvan.

Ik wil ook de bijzondere stap markeren dat er afgelopen week een initiatiefwetsvoorstel rond veteranen is ingediend dat door alle woordvoerders is ondersteund. Ik weet niet of dat uniek is in de parlementaire geschiedenis, maar het is in ieder geval wel heel bijzonder dat een zo breed gesteund initiatiefwetsvoorstel wordt ingediend. Ik wil in het bijzonder collega Eijnsink prijzen voor haar niet-aflatende rol hierin. Velen hebben hierin een rol vervuld, maar zeker collega Eijnsink mag hier met ere genoemd worden. Veel relevante zaken zullen in het wetgevingstraject een plaats krijgen en die wil ik nu ook laten rusten.

Zoals gezegd, is het goed dat we hierover elk jaar kunnen spreken. Wat mij betreft betekent het echter niet dat hoe langer het debat duurt, hoe

meer waardering er voor veteranen is. Als er al veel is besproken en goed in beleid is vastgelegd, kan er een moment komen dat lange spreektijden een hoog spijker-op-laag-water-zoekgehalte krijgen. Die verzuchting voor de toekomst wil ik hier nadrukkelijk genoemd hebben.

Ik kom daarop omdat ik moet vaststellen dat de Veteranennota van dit jaar niet de meest boeiende lectuur is. De nota is vooral een opsomming van activiteiten die spelen of hebben gespeeld, van taptoe tot wetenschappelijk onderzoek. Verder is de nota betrekkelijk beleidsarm, ook omdat we het wetsvoorstel gaan behandelen. Juist daarom is mijn vraag aan de minister wat zijn ambitie de komende tijd voor het veteranenbeleid is. Bij ambities past dan ook weer het woord budget. We hebben te maken met een krap budget van Defensie. Kan de minister bevestigen dat er niet getrokken zal worden aan het huidige beschikbare budget voor veteranenzorg? Ik denk daarbij ook aan subsidies voor het Veteranen Platform en dergelijke. Misschien kunnen andere ministeries financieel meeverantwoordelijk gemaakt worden, zoals het al genoemde ministerie van Algemene Zaken, want een en ander heeft toch een verdergaande uitstraling dan Defensie alleen. Ik zou alle creativiteit hier dan ook willen toejuichen.

De zeven magere en zeven vette jaren zijn door mevrouw Eijnsink al genoemd. Toen collega Van Gerven aan het woord was, schoot mij nog een ander Bijbels beeld te binnen, namelijk dat van de wonderbare spijziging, waarbij het erom gaat dat je steeds weer hetzelfde kunt uitgeven. Daar moest ik vooral aan denken bij het JSF-geld. Tijdens elk debat merkt de SP-fractie op dat je met de JSF-geld gaten in de zorg en het onderwijs kunt opvullen. Wanneer stopt dat budget een keer of is het werkelijk zo wonderbaar vermenigvuldigd dat het overal voor gebruikt kan worden? Dat even als verzuchting.

De heer **Van Gerven** (SP): De JSF is bedoeld om aan te geven dat politiek kiezen is; niets meer en niets minder. Je kunt een JSF maar een keer aanschaffen en je kunt maar een keer besluiten om hem niet aan te schaffen. In die zin heeft de heer Van der Staaij gelijk.

De heer **Van der Staaij** (SGP): Inderdaad, politiek is niet alleen kiezen, maar ook delen.

Wij sluiten ons aan bij diegenen die een blijvende warme betrokkenheid van het ministerie bij Wageningen, het veteranenicoon, bepleiten. Er is een trend zichtbaar waarbij steeds meer veteranen zich inzetten voor humanitaire projecten in landen waar zij als militair dienden. Ik verwijs naar de uitvoerige studie «Veteranen met een missie – humanitaire interventies door oud-militairen in voormalige uitzendgebieden». Ik vind dat een positieve ontwikkeling. De militairen hebben kennis van het gebied en zijn doorgaans erg gemotiveerd. Bijvoorbeeld hun kennis van explosieven komt in conflictgebieden van pas. Bovendien blijkt het goed uit te pakken voor de verwerking van bepaalde traumatische ervaringen. Hoe dan ook, er zijn redenen genoeg om te bezien of dergelijke projecten vanuit Defensie medegefaciliteerd kunnen worden. Wil de minister zich hierover buigen? Er liggen diverse concrete mogelijkheden in de sfeer van nazorg, voorlichting en wellicht zelfs samenwerking met Ontwikkelingssamenwerking. Alles wat gedaan kan worden om dit een zetje te geven, te stimuleren en te faciliteren, juichen wij toe.

Er zijn steeds meer jongere veteranen. Hoe wordt de schat aan kennis en ervaring in deze groep benut voor de belangen van Defensie? Wordt die potentie benut, juist in een tijd van grote personeelskrapte binnen Defensie? Die kansen moeten wij benutten.

De vergadering wordt van 12.20 uur tot 13.30 uur geschorst.

Minister **Hillen**: Voorzitter. Ik dank de Kamer hartelijk voor de inbreng in eerste termijn. Voordat ik aan de beantwoording van de vragen toekom, zeg ik iets over de veteranen. Ook ik wil beginnen met te zeggen hoe belangrijk het is dat wij de veteranen in Nederland in ere houden. Dat geldt voor elke veteraan, of hij nu wel of niet geestelijk of lichamelijk letsel aan zijn werk heeft overgehouden. Veteranen zijn mensen die zich niet uit vrije wil, maar op bevel van Nederland hebben ingespannen om de belangen van Nederland en de belangen van vrede en gerechtigheid waar ook ter wereld in de praktijk te brengen, met gevaar voor eigen leven. Het zijn mensen die onze bijzondere aandacht hebben. Die zorg geldt breder dan alleen Defensie. Het is een ereschuld van de hele Nederlandse samenleving. Het is een verplichting voor de Nederlandse samenleving. Het is goed dat wij daar geleidelijk aan beleid omheen hebben kunnen zetten dat daar recht aan doet.

Toen ik jong was en op vakantie was in Frankrijk of in Engeland, vroeg ik mij wel eens af waarom men daar zo ontzettend veel aandacht voor veteranen heeft. Later realiseerde ik mij dat het feit dat Nederland niet aan de Eerste Wereldoorlog heeft meegedaan, ons op dit punt een heel andere traditie heeft gegeven. In de Eerste Wereldoorlog had je die vreselijke loopgravenoorlog met miljoenen slachtoffers. Dat had een niet te beschrijven impact op de samenleving. In landen die daarbij betrokken waren, is het veel vanzelfsprekender dat er een gekend ontzag en respect en een gekende waardering is voor veteranen. In Nederland zijn wij daar later mee begonnen. In wezen is dat mooi, want het betekent dat wij in de vorige eeuw minder ellende hebben meegemaakt. Tegelijkertijd heeft het wat lang geduurd voordat wij de vele veteranen – ik denk bijvoorbeeld aan de Indiëveteranen – op het juiste platform kregen, opdat Nederland tegen hen kan opzien.

Zaterdag hebben wij weer een Veteranendag. Wij hebben ook tal van veteranendagen in gemeentes. Gelukkig is daar grote aandacht voor, waarmee ik erg blij ben. Bij veteranen past in de eerste plaats het woord «trots». Natuurlijk zijn er veteranen die letsel hebben overgehouden aan het verrichten van hun taak, maar veteranen vanzelfsprekend verbinden aan iets waarover je moet tobben of waarover je zorgen moet hebben, is een incomplete connotatie. Het gaat om ruim 100 000 mensen op wie wij trots kunnen zijn, of ze nu jong of oud zijn, onafhankelijk van hun herinneringen en geschiedenissen. Daarbinnen zit een categorie die onze extra aandacht heeft. Je moet veteranen niet per definitie associëren met oud. Dat was vroeger misschien zo. Na de Tweede Wereldoorlog, Indië en Korea is het een tijdje rustig geweest met nieuwe veteranen, maar tegenwoordig is de Nederlandse krijgsmacht op zoveel plaatsen tegelijk aan de slag dat wij ook jonge veteranen hebben. Het woord «veteraan» wil niet zoals bij sport zeggen dat je langzamerhand in de afdeling «brekebenencompetitie» komt. Veteranen kunnen nog voluit in het leven staan. Zij kunnen ook oud en bejaard zijn, en alles wat er tussenin zit. Het woord «veteraan» roept associaties met ouderdom op, maar er zijn ook veteranen die nog in de twintig zijn. Het is goed dat de Nederlandse samenleving zich steeds meer gaat realiseren dat het een heel breed begrip is.

Het is voor een belangrijk gedeelte niet de verantwoordelijkheid van Defensie of de overheid om daarmee te adverteren. Nee, het is ook de inzet en betrokkenheid van de veteranen zelf die hieraan een belangrijke bijdrage kan leveren. Wij zorgen voor de zorg, maar ook voor de veteranendagen, voor de exposure die bij de zorg voor veteranen hoort. Ik denk aan het betrekken van veteranen voor de klas en dat soort zaken. Wij willen met de veteranen ambassadeur zijn voor wat veteranen gedaan hebben, wat hun belang is voor de Nederlandse samenleving. Dat mag met trots worden uitgedragen. Het draagt bij aan de waardering in Nederland voor de veteranen. Het is in ieder geval een beeld dat in positieve zin aan het groeien is en ik ben daarvoor zeer dankbaar. De

mensen verdienen dit absoluut en we kunnen daar vanuit Defensie, maar ook vanuit de Kamer, heel tevreden over zijn. Dat brengt mij op punt twee van mijn inleiding, de Veteranenwet. Ik wil de Kamer graag breed complimenteren voor het namens alle fracties indienen van het wetsvoorstel. Het heeft enige voeten in de aarde gehad, het heeft wat lang geduurd, maar het is er toch van gekomen. Uiteindelijk hebben alle fracties het ondertekend en ik vind dat voor de samenleving een buitengewoon sterk signaal. Het is echt heel knap dat de Kamer kan laten zien dat we ook wel eens over de politiek van de dag heen kunnen stappen en dat wij voor de veteranen bereid zijn om over de scheidslijnen van de politieke partijen elkaar de hand te reiken.

Ik wens u ook veel succes met de verdediging van het wetsvoorstel. Ik weet niet waar de oppositie precies vandaan moet komen, maar de verdedigers achter de tafel hebben andere woordvoerders dan de fracties die het moeten bekritisieren. Ik zal naast u zitten. Bij de verdediging van initiatiefwetsvoorstellen door de Kamer geeft de minister of staatssecretaris van dienst na afloop van de verdediging een oordeel. Ik zal dus naast u zitten en ik hoop dat deze unieke eenstemmigheid van regering en parlement zodanig imposant is dat het een ereplaats kan krijgen in dit huis. Soms bestrijd je elkaar, doorgaans controleer je elkaar, maar soms ga je ook samen vooruit. Ik complimenteer de Kamer hiermee en hoop dat het wetsvoorstel snel in het Staatsblad zal staan.

Dat is de eerste stap. Het is een kaderwet, dus daarna komen de Algemene Maatregelen van Bestuur die het in de uitwerking nadere invulling moeten geven. Een aantal onderwerpen dat vandaag ook weer aan de orde is geweest, zal een plaats krijgen in uitwerking en beleid.

De voorzitter: Ik kan niet anders dan deze interruptie toestaan. Ik heb in het begin van dit debat aangegeven dat dit nadrukkelijk niet geagendeerd staat, dus ik sta één interruptie op dit punt toe. We gaan hier niet uitgebreid over discussiëren.

Mevrouw Eijssink (PvdA): De minister vergiste zich even in het woord kaderwet. Het is een centrale wet, uiteraard met voorrang en zo. Dit even om elkaar goed te blijven verstaan.

Minister Hillen: Neem me niet kwalijk. Ik moet er uiteindelijk toch mijn handtekening onder zetten.

Ik zal de inbreng langslopen in volgorde van de sprekers, maar een groot aantal onderwerpen is door meerdere sprekers aangeraakt. Ik begin met de geachte afgevaardigde de heer Bosman, die zich afvroeg of het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de protocollen ook ging over de klachten daarover. De klachten betroffen vooral de verlaging van het invaliditeitspensioen en daarvoor is inmiddels een overgangsregeling getroffen. De oude gevallen die een langdurige uitkering hadden en die een probleem kregen bij de herkeuring zijn ook in de regeling meegenomen. Dat probleem is getackeld.

Iedereen heeft gevraagd hoe veteranen meer onder de aandacht van het publiek te brengen zijn. Ik heb eerder gezegd dat er ook veel initiatief bij de veteranen zelf kan liggen en dat is erg goed. De verenigingen en comités en wat er in Nederland op dat punt bestaat, zijn levendig en leven onder de veteranen en hun familie zelf. Vanuit de overheid gebeurt natuurlijk ook het een en ander. Het Comité Nederlandse Veteranendagen en het Veteraneninstituut organiseren en ondersteunen een veelheid aan initiatieven waarin aandacht wordt gegeven aan de veteranen.

Afgelopen donderdag is er op De Zwaluwenberg een rondetafelconferentie geweest met mensen die deel uitmaken van de samenleving. Het was heel breed samengesteld van studenten tot hoogleraren en alles wat daartussen zit. Nou ja, dat is tussen studenten en hoogleraren natuurlijk niet zo veel, maar het was breed samengesteld en het was een goede dag.

We hebben goed naar elkaar geluisterd en het was een positieve dag. Ook mensen die weinig van veteranen afweten en die er nooit bij betrokken zijn geweest luisterden en praatten met een open instelling. Er waren weinig negatieve connotaties omheen, het was heel positief. De resultaten moeten natuurlijk wel worden uitgewerkt en er komt nog een verslag van. Ook daar werd aangedrongen op een beter uitdragen van het nationale belang dat veteranen hebben en wat zij voor de Nederlandse samenleving hebben betekend. Men verwachtte ook een grotere inzet van veteranen bij de jeugd.

Een aantal van u heeft daarover vragen gesteld, met name over veteranen voor de klas. Dat kan een positief effect hebben, omdat mensen van jongs af aan een beeld krijgen van veteranen en weten wat veteranen hebben meegemaakt. Op dit moment zijn enkele honderden veteranen daarvoor als vrijwilliger beschikbaar. Er is materiaal voorhanden dat door Defensie beschikbaar kan worden gesteld om op de scholen te gebruiken. Het is geen verplicht lespakket als onderdeel van de lessen die op alle scholen worden gegeven. Dat is ook niet nodig. We gaan ervan uit dat we het initiatief laten bij de scholen die daarom vragen. De vraag moet van onderaf komen, maar die vraag is goed en stijgend en we kunnen het bemensen met de honderden veteranen. Zo komt de jeugd in aanraking met wat veteranen zijn en wat ze hebben meegemaakt. Wij zijn erg blij met dit project.

De heer **Bosman** heeft gesproken over reüniefaciliteiten en vroeg of stichtingen daaronder vallen of dat het alleen maar verenigingen zijn. In principe zijn het alleen verenigingen. Na overleg met het Veteranen Platform is besloten dat het alleen verenigingen zijn, omdat stichtingen geen leden hebben en een vereniging natuurlijk wel. Dan is het mogelijk om controleerbaar geld ter beschikking te stellen. Er zijn niet zo veel stichtingen, voor zo ver wij weten; het zijn in het algemeen verenigingen. Wij en het Veteraneninstituut helpen stichtingen om de organisatie om te zetten in een vereniging, waarmee zij toegang krijgen tot die faciliteiten.

De heer **Bosman** (VVD): Natuurlijk gaat het om leden, maar het is maar de vraag of alle leden verschijnen. Je kunt ook een heel goede stichting hebben die bestuurlijk strak in elkaar zit en heel veel activiteiten kan ontwikkelen voor mensen die daar een belang bij hebben. Ik zie een vreemde scheiding tussen een vereniging met leden waarvan je niet weet of ze allemaal verschijnen en een mogelijke stichtingsvorm die heel actief kan zijn met een grote groep mensen die zij bedienen.

Minister **Hillen**: Strikt genomen hebt u gelijk in uw opmerking hoe actief een organisatie kan zijn. De organisatievorm zelf, namelijk de ledenvereniging tegenover een stichting, de inspraak en betrokkenheid van leden, staat per definitie garant voor een organisatie waarin van onderaf een heel actieve betrokkenheid is. Een stichting is veel meer bedoeld als een afgescheiden vermogen waarmee een bepaalde druk kan worden uitgeoefend en een lobby kan worden uitgevoerd. Maar begunstigden zijn geen leden. Voor ons doel achten wij de vereniging een logische organisatievorm. Wij proberen behulpzaam te zijn in het omzetten van stichtingen naar verenigingen, maar wij komen er niet zoveel tegen. De heer **Bosman** vroeg of ik kon verklaren waarom in de loop van de tijd het aantal aanmeldingen per missie voor hulpverlening toeneemt en of de verwachting is dat dit stabiliseert. De stijgende lijn kan verklaard worden door het feit dat grotere missies meerdere rotaties kennen en daardoor het aantal betrokken militairen, en hun zorgvraag, een stijgende tendens vertoont. Een tweede argument kan zijn dat wij er steeds meer bovenop zitten en de zorgvraag steeds eerder zichtbaar wordt. Die wordt daardoor ook zichtbaarder gekoppeld aan een bepaalde missie. Wij hebben zelf de indruk dat de zorgvraag als zodanig niet stijgt, niet die bijzondere ontwikkeling doormaakt. Naarmate er meer deskundigheid over en inzicht

is in hetgeen er allemaal aan de hand is, raken wij eerder aan definities dan in het geval wij nog aan het tasten zijn. De kwaliteit van de Nederlandse veteranenzorg die echt behoorlijk goed aan het worden is, brengt ook het nadeel mee dat vaker in beeld komt wat er mis is, wat vroeger misschien ontgaan zou zijn. Dat zijn de argumenten. Alles bij elkaar genomen, heb ik niet de indruk dat er een ontwikkeling gaande is die zorgwekkend is.

De heer Hernandez ziet de militairen graag weer in uniform reizen zoals vroeger gebeurde. Heel vroeger reisden zij zelfs in aparte treinen en zagen zij het alleen van elkaar. Dat gebeurt nu alleen nog met voetbalsupporters. Ik ben het helemaal eens met de heer Hernandez dat het gaat om de trots om het uniform te tonen. Toen ik lid was van de Tweede Kamer was het militairen die hier gehoord werden over het een of ander of die een debat bezochten niet toegestaan om een uniform te dragen. In de tijd dat ik in de Tweede Kamer was, is dat verbod, volstrekt terecht, afgeschaft. Ik vond het raar dat een militair zijn uniform niet zou mogen laten zien. Het is evenwel echt verboden geweest in dit huis. Ik ben het met de heer Hernandez eens dat het heel goed is dat het ook in het openbaar geschiedt, dat men met trots het uniform draagt. Een verplichting daartoe invoeren, is wat lastig. Officieren die aanspraak maken op de vergoeding voor reizen in de eerste klas, zijn wel verplicht om hun uniform te dragen. Het is echter onmogelijk om daarop te controleren want wij kunnen moeilijk bij elke uitgang van het station een sergeant zetten om de officieren te controleren op het dragen van het uniform. Evenmin kan zo'n sergeant aan elke niet-uniformdrager vragen of hij al dan niet militair is. De controle is wat moeilijk maar ik ben het met de hartenkreet eens: het is goed als militairen zich in uniform laten zien.

De heer Hernandez heeft in het kader van de openbaarheid ook gepleit voor meer openbare plechtigheden, parades en wat dies meer zij. Daarvan zijn er toch nogal wat, hoewel Nederland van huis uit geen paradeland is. In Nederland is op dat punt toch altijd een zekere terughoudendheid geweest, meer dan in bijvoorbeeld Engeland waar er nog steeds enorm veel toeristen naar komen kijken. Het neemt echter toe in Nederland. Recent was er in het centrum van Apeldoorn de beëdiging van de groep marechaussees als publieke manifestatie van de krijgsmacht. Aanstane zaterdag vinden op de Veteranendag de medaille-uitreikingen plaats. Die vinden hier en daar wel degelijk in het openbaar plaats. Ik heb afgelopen donderdag mijn Noorse collega ontvangen, in het kader van de groeiende samenwerking tussen de landen, met militaire muziek, een erewacht en alles wat daarbij hoort, op het Binnenhof. Daar kwam veel publiek op af en ook daarbij merkte ik enthousiasme. Na het klinken van het Wilhelmus werd er ook enthousiast geapplaudisseerd. Dat werd duidelijk beschouwd als iets feestelijks, als iets wat gezien mocht worden. Ik ben het ermee eens dat het vaker mag gebeuren. Wij zullen kijken of wij op dat punt meer kunnen doen. Het uitreiken van medailles zal zoveel mogelijk tijdens openbare gelegenheden gebeuren.

Veel leden hebben gesproken over Wageningen. In het verleden was de argumentatie om daar geleidelijk aan mee te stoppen: de druk op de mensen en middelen van Defensie. De viering in Wageningen kreeg ook zo langzamerhand meer het karakter van een lokaal bevrijdingsfeest terwijl er ook de nationale herdenking is. Niettemin is het door veteranen altijd beschouwd als een warm bad hoewel het specifiek draait om de banden met de Tweede Wereldoorlog. Er is afgesproken om de dag nog twee keer te houden na dit jaar. Ik heb de wensen van de leden op dit punt gehoord en ik kom daar graag aan tegemoet. Wageningen kan dus blijven, met steun van Defensie. Ik spreek echter wel met u af dat wij dat over een jaar of wat evalueren om te kijken of er nog steeds in een behoefte wordt voorzien. Ik kan mij voorstellen dat wij in 2015 de ellebogen in het water doen en bekijken of de bijeenkomst nog steeds duidelijk uittoert, in het

belang van de veteranen, boven andere en of de inspanning van Defensie de moeite waard blijft.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Achter het punt van het defilé van Wageningen stond op mijn lijstje: geen discussie meer. Ik begrijp dat de minister een en ander voor dit moment toezegt aan de Kamer, maar wij hebben deze discussie twee jaar geleden ook gevoerd en het lijkt mij onverstandig om om de twee jaar een discussie hierover te voeren. Ik vraag de minister naar zijn eigenlijke toezeggingen. Let wel: Wageningen is voor veel mensen verbonden aan de verzetstrijders. Dat maakt Wageningen zeer bijzonder en daardoor blijft het ook heel bijzonder. Ik begrijp wel dat de minister het niet voor een heel lange periode kan toezeggen, maar zolang er vraag naar is vanuit de bevolking en de argumenten van vandaag niet verschillen van die van twee jaar geleden, wil ik niet weer de mijlpaal van twee jaar aanhouden. Dat is vervelend. De minister geeft nu het jaar 2015 aan, over vier jaar.

Minister **Hillen**: Mijn grondhouding is positief. Ik ben het met u eens en ik wil proberen om het op die manier te doen. Tegelijkertijd realiseer ik mij dat als het accent blijft liggen op de Tweede Wereldoorlog en de generatie die daarmee te maken heeft gehad steeds meer uit beeld verdwijnt, er een moment kan komen waarop wij moeten zeggen: Wageningen heeft niets specifiek meer. Dan moet je met elkaar een afweging kunnen maken. Ik vind dat heel redelijk. Op het ogenblik is dat echter nog niet het geval. Ik neem de geluiden daarover, van u en vanuit de samenleving, ook serieus. Als wij over een jaar of vijf kijken of wij moeten doorgaan, dan moeten wij over vier jaar al evalueren. Dat lijkt mij redelijk. Dat is geen wisselvallig beleid of een zwaard van Damocles dat erboven blijft hangen, maar een reële, zakelijke en voedende afspraak met elkaar.

Als ik dan toch met de onderwerpen bezig ben die iedereen bezighouden, dan heb ik het ook graag over de 110 mln., de ereschuld die ingelost zou moeten worden. Ik ben dat met de leden eens. Wij zijn echter nog steeds aan het zoeken naar het geld daarvoor. Wij hebben hierover een groot aantal keren gesproken. Het wetsvoorstel is ingediend. Dat is een eerste, belangrijke stap. Ik denk dat die 110 mln. er niet is voor zaterdag, maar ik heb al gezegd dat ik me er echt heel sterk voor inzet. Op mijn eigen begroting zijn daarvoor geen middelen, maar ik ben bezig met het doen van zaken daarover binnen het kabinet. Ik reken erop dat de leden ervoor zorgen dat in hun fracties en via hun fractievoorzitters de steun daarvoor unaniem blijft klinken. Zowel ik als de Kamer heeft gezegd dat het om een nationale aangelegenheid gaat die breder is dan alleen Defensie. Het is een nationale ereschuld.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Ik dank de minister, omdat hij probeert het op deze manier te verwoorden. Ik probeer tussen de regels door te lezen of te horen wat hij zegt. De Kamer heeft vorige week een initiatiefwet ingediend met tien partijen, dat wil zeggen alle politieke partijen. Hoor ik de minister nu zeggen – daarop kan alleen een ja of nee volgen – dat de mogelijkheid bestaat om de werkelijkheid van de ereschuld in te lossen als bij de Voorjaarsnota een motie wordt ingediend die door tien fractievoorzitters is getekend?

Minister **Hillen**: Als alle partijen een motie ondertekenen en die motie wordt aangenomen, en de regering zegt dat zij die niet uitvoert, zal er een heel curieuze verhouding ontstaan tussen regering en Kamer. Geef ik hiermee antwoord op de vraag of niet?

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Dit ken ik inmiddels. Ik weet hoe dit werkt zowel aan de kant van de Kamer als aan de kant van de regering. Wij kunnen echter niet naar elkaar blijven herhalen wat er aan de hand is. Ik probeer

te zien waar mogelijkheden zitten. Laten wij wel zijn, er is een Voorjaarsnota. Er moeten nooit moties worden ingediend die het niet zouden kunnen halen, wat mij betreft zeker niet op dit onderwerp. Wellicht kan de minister toch iets meer beeld en geluid geven bij zijn teksten van zojuist? Als dat mogelijk is, zeg ik erbij.

Minister **Hillen**: Als het mogelijk is, dat is inderdaad het punt. Kijk, het moet breder dan alleen Defensie. Daarvoor heb ik ook de steun van de Kamer nodig, want als ik het kabinet zeg dat wij een probleem hebben, kijkt iedereen beleefd naar het plafond en de minister van Financiën naar mij. Op het moment dat je zegt dat het ook een wens van de Kamer is en dat dit past in de manier waarop wij het veteranenbeleid uitvoeren, begint er begrip te ontstaan. Het moet in de ministerraad echter niet alleen de wens van de minister van Defensie zijn, maar het moet breed gedragen blijven worden. De steun van de Kamer daarbij is dus voor mij noodzakelijk. Het moment daarvoor kiezen? Het eerste moment dat voor de hand ligt, is de Voorjaarsnota.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Dan heb ik de minister blijkbaar goed verstaan. Dank daarvoor.

Minister **Hillen**: Is er een teruglopende aandacht van gemeenten voor veteranen? Dat merken wij eigenlijk niet. Een aantal gemeenten moet bezuinigen; zij zullen ook proberen te bezuinigen op activiteiten voor veteranen. Aan de andere kant zijn er gemeenten die er nog maar pas mee zijn begonnen, omdat zij merken dat het aanslaat, dat het aandacht trekt en een feestelijke presentatie kan zijn. Verder zijn er gemeenten die proberen het naar regionaal niveau te tillen. Er is geen beeld dat het echt vermindert. Wij hebben hierover contact met de VNG. Wij praten met de VNG, maar ook met het Genootschap van Burgemeesters over het actief ondersteunen van lokale activiteiten van veteranen.

Mevrouw Bruins Slot heeft gevraagd welke bijdrage Defensie levert aan initiatieven voor de nuldelijnsondersteuning. Ook anderen hebben over de nuldelijnsondersteuning gesproken. De BNMO, gesteund door het Veteranen Platform en het Veteraneninstituut, heeft het initiatief genomen om de nuldelijnsondersteuning te structureren. Daarmee wordt bedoeld te streven naar afstemming tussen de actieve organisaties met betrekking tot de uitvoering en organisatie van de zorgactiviteiten, de toerusting daarvoor en de presentatie daarvan. Ook wordt aandacht besteed aan de landelijke en regionale samenhang en de samenhang met professionele zorgsystemen. Dit initiatief loopt parallel aan het structureren van de eerste en tweedelijnszorg van de geestelijke gezondheidszorg voor het LZV. Defensie heeft ervoor gekozen om geen zitting te nemen in de stuurgroep, omdat de kracht van dit initiatief ligt in het feit dat het buiten Defensie plaatsvindt. Wij volgen dit dus actief.

De heer **Bosman** (VVD): Dat is bijna de tekst uit de nota. Ik heb daar geen beeld bij. Kan de minister misschien een beter beeld schetsen van wat dit betekent voor de nuldelijnszorg? Als je praat over structuur en beleid en weet ik wat, wat kan die nuldelijnszorg dan verwachten van de organisatie?

Minister **Hillen**: Defensie probeert de initiatieven juist daar te laten waar ze zijn. Wij monitoren het veteranenbeleid überhaupt heel actief. Op het moment dat je merkt dat er hiaten ontstaan of dingen niet goed functioneren, kun je er tussen gaan zitten, maar in principe doen de organisaties die zich daarmee bezighouden het goed. Wij houden de vinger aan de pols. Een van de problemen die je bij veteranenzorg sowieso hebt, is dat je voortdurend moet kunnen zwaluwstaarten tussen initiatieven van onderop en beleid dat van bovenaf wordt aangeboden. Je hebt dus de

neiging om de perfectie te zoeken en de hele tijd maar te blijven aanbieden, terwijl er van de onderkant ook initiatieven zijn die goed zijn en van onderaf worden gedragen. Wij proberen ook hierin een verstandig evenwicht te vinden, waarbij wij niet te nadrukkelijk in beeld zijn, maar wel de vinger aan de pols houden. Als wij merken dat er zaken niet sporen of niet goed gaan, kunnen wij proberen bij te sturen. Dat wil niet zeggen dat je direct initiatieven overneemt. Je signaleert problemen of probeert via de Stichting Veteranen Platform, het Veteraneninstituut of via LZV initiatief te nemen. In principe proberen wij wat op afstand te blijven, terwijl wij wel betrokken zijn. Wij zitten niet in de stuurgroep.

Mevrouw Bruins Slot vraagt naar HGIS en de zorgkosten. Dat is een interessant onderwerp. Zorgkosten maken inderdaad integraal onderdeel uit van een uitzending. De evaluatie van Uruzgan is vrijwel afgerond en daaruit zal blijken welke zorgkosten daaraan moeten worden toegerekend. Daarover zal met de minister van Buitenlandse Zaken worden gesproken. Bij de missie naar Kunduz hebben wij de overgang gemaakt naar het nieuwe systeem. Wij hebben van tevoren geprobeerd de totale zorgkosten te taxeren en mee te nemen. Achteraf wordt berekend of die erg afwijken van hetgeen wij van tevoren hebben bedacht. Als die kosten hoger zijn, zullen wij proberen die te declareren. In principe zijn ze echter meegenomen. Mevrouw Bruins Slot heeft ook gesproken over de motie van mevrouw Aasted-Madsen-van Stiphout. In principe hebben wij dat beleid overgenomen. Het beleid wordt al toegepast. Over Uruzgan hopen wij binnenkort duidelijkheid te krijgen.

Mevrouw Bruins Slot vraagt voorts hoe militairen bij het verlaten van de dienst worden voorgelicht. Het zal niet altijd werken zoals het zou moeten, maar in principe is het als volgt. Bij het geneeskundig onderzoek bij het verlaten van de dienst wordt aandacht geschonken aan de uitzendervaringen om de eventuele restbehoefte van de militair aan zorg te kunnen vaststellen. Vervolgens wordt een folder over de zorgverlening na dienstverlating en de specifieke zorg voor veteranen bij dat onderzoek uitgereikt, inclusief een folder voor de toekomstige huisarts met wie de veteraan te maken krijgt. In het exitgesprek met de commandant komen verschillende aspecten van de dienstverlater aan de orde. Voor alle militairen die de dienst verlaten, is de Leidraad Dienstverlating Beroeps-militairen opgesteld en beschikbaar. Voor militairen die met leeftijdsontslag de dienst verlaten, wordt circa een jaar na het eind van de dienst een voorlichtingsdag georganiseerd. Momenteel worden de systematiek en de inhoud van de voorlichting nader beschouwd.

Wij hanteren geen volgsysteem. Wij hebben het Veteranenregistratiesysteem. Dat ziet toe op het registreren voor de veteranenpas. Mevrouw Eijnsink vroeg hoe dat nu ineens wel kan en vroeger niet. Ik kom daar zo nog op. Voorts kan men, als er een bepaald patroon van problemen zichtbaar wordt, via het veteranenregistratiesysteem snel terugvinden wie er nog meer mee te maken kunnen hebben en kan men op dat punt preventief handelen. Voor de rest is er geen volgsysteem.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): De minister zegt het zelf al. Hij leest heel mooi voor hoe het zou moeten, maar de praktijk is vaak anders. Er komt eigenlijk nog een blokje bij het voorgelezen antwoord van de minister en dat is de voorlichting door de Stichting Veteranen Platform. Dat is een van de nieuwe elementen die in de Veteranennota zijn opgenomen. Dat onderwerp moet goed geborgd worden in de organisatie. Hoe krijgen de mensen van het Veteraneninstituut straks toegang tot de Defensieorganisatie om op een goede manier voorlichting te geven en zo ook de jonge, actieve veteranen sneller en actiever te betrekken bij alle activiteiten? Een extra stapje in het stappenplan zal dit waarschijnlijk niet mogelijk maken bij zo'n grote diffuse organisatie als Defensie. Mijn oproep aan de minister is om hierover met het Veteraneninstituut heel actief na te denken en er daadwerkelijk werk van te maken.

Minister **Hillen**: Ik was dat aspect even vergeten. Het initiatief is genomen. De Stichting Veteranen Platform komt in principe langs en wij proberen het zo goed mogelijk te organiseren. Het heeft de aandacht die mevrouw Bruins Slot wenst.

Mevrouw Bruins Slot vroeg verder of de Treeknormen worden gehaald wat betreft de wachttijden bij de LZV-zorg voor veteranen, of er initiatieven zijn om dit te verbeteren en of afstemming wordt gezocht met VWS. Mij is gezegd dat de wachttijden binnen de Treeknormen blijven. In het LZV krijgen de veteranen op indicatie voorrang. Momenteel zijn er geen aanwijzingen voor een structureel capaciteitstekort in het LZV. Soms zijn er distributieproblemen, wat betekent dat soms vertraging kan ontstaan bij een bepaalde vorm van zorg of bij specifieke groepsbehandelingen die niet regionaal kunnen worden aangeboden. Betrokkenen ervaren dit natuurlijk als ellendig, maar vanuit het oogpunt van het aanbod wordt door de bank genomen alles op tijd afgehandeld en zijn er geen vertragingen.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Het is in ieder geval mooi om te horen dat de wachttijden binnen de Treeknormen blijven. U zegt dat er vertraging kan komen bij groepsbehandeling, waardoor er best wel een aantal maanden overheen kunnen gaan voordat iemand de veteranenzorg krijgt die hij nodig heeft. Hoe wordt die veteraan in de tussentijd opgevangen? Kan hij terug naar het zorgloket? Dit betekent namelijk stilstand in de zorg voor de veteraan, die voor hem op dat moment vaak urgent is.

Minister **Hillen**: In principe kan hij terug naar het zorgloket. Het is de vraag of er op dat moment veel kan gebeuren omdat het om een groepsbehandeling gaat, maar in principe kan hij daarnaar terug.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Misschien is mijn vraag niet duidelijk. Is er op dat moment een soort vangnet, in de periode dat de veteraan wacht en hij zorg nodig heeft?

Minister **Hillen**: In dat geval via het maatschappelijk werk, dat is het enige.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Dat is inderdaad een vangnet, maar is het de ervaring dat dit ook in de praktijk gebeurt?

Minister **Hillen**: Mij wordt gezegd dat dit normaal wel het geval is, maar dit lijkt me typisch iets van tekortkomingen bij wat in de regel goed gaat. Mij wordt verzekerd dat dit in het algemeen geen grote problemen geeft, maar ik zal er nog even in duiken.

Mevrouw Bruins Slot vroeg in dat verband ook hoe de minister zijn verantwoordelijkheid invult met betrekking tot het LZV en hoe die zich verhoudt tot VWS. VWS is verantwoordelijk voor de zorginstellingen. Wij overleggen met VWS over de instellingen waarmee wij samenwerken in het LZV, maar VWS blijft verantwoordelijk voor de zorginstellingen zelf. Wij kijken of de keten functioneert. Als een onderdeel van de keten niet functioneert, kunnen wij alarmeren, maar het is aan VWS om in te grijpen. Mevrouw Bruins Slot en mevrouw Hachchi vroegen naar de CQ-index. Deze is sinds vrijdag klaar en kan worden toegepast. Hij wordt ingezet vanaf december, dus dat duurt nog even. Wat betreft de toepassing ervan, dus ermee aan de slag gaan na de evaluaties: het zal nog ongeveer een jaar duren voordat de resultaten zodanig betrouwbaar zijn dat je kunt toepassen. Uiteraard zal de Kamer in de Veteranenbrief van dan – maar misschien ook bij een speciale gelegenheid – op de hoogte worden gesteld van de tot dan toe gemeten resultaten en de manier waarop we ermee kunnen omgaan. Maar het duurt dus nog even voordat de

resultaten betrouwbaar genoeg zijn, omdat de index lang genoeg kon worden onderzocht.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Het antwoord van de minister ging in op de CQ-index. Voor mijn begrip: in de volgende Veteranennota kunnen wij daar wat meer over meekrijgen?

Minister **Hillen**: Niet de volgende. U kunt dan wel de index krijgen.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Het gaat natuurlijk om de kwaliteit.

Minister **Hillen**: Ja, maar er komen dan nog geen resultaten. Maar zo gauw de index publicabel is en afgerond, zal hij naar de Kamer worden gestuurd. Voor de toepassing ervan en betrouwbare metingen en resultaten ben je weer een jaartje verder, waarmee je dan in 2012 zit.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Ook zouden wij de maatschappelijke waardering gaan meten om de feiten en de cijfers resultaatgericht met elkaar te delen.

Minister **Hillen**: Dat moet ook gebeuren, maar wij hebben daar op dit moment nog geen index voor ontwikkeld. Ik ga daar naar kijken.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Een logische vraag is dan wanneer wij die kunnen verwachten. We praten hier als sinds de Veteranennota 2005 over. Natuurlijk heeft het tijd nodig en heb ik daar alle begrip voor, maar wanneer kunnen wij die stappen verwachten? Als wij met elkaar over feiten en cijfers willen debatteren en die willen beoordelen, moeten we die natuurlijk wel hebben.

Minister **Hillen**: Als wij nu eens afspreken dat wij hierop terugkomen bij de behandeling van het wetsvoorstel? Dan zullen al die dingen opnieuw gewisseld worden.

Mevrouw **Hachchi** wil de hele tijd maar dat ik de deur openzet voor extra bezuinigingen op Defensie. Die deur staat niet open, die heb ik nog nooit open gezet en ik was ook niet van plan om die open te doen, maar het kan best zijn dat er aan de deur gerammeld wordt. Ik zet hem niet open. Ik heb sloten, dievenklauwen en wat dies meer zij op de deur gezet om dat te voorkomen.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Het gaat mij natuurlijk om de regelingen en de garanties voor veteranenzorg. Kan de minister dan ieder geval aangeven of die veilig zijn, ook als er aan de deur gerammeld wordt?

Minister **Hillen**: U zei zo vriendelijk in een bijzin dat die deur open stond, maar hij staat niet open. U weet dat in de beleidsbrief staat dat de veteranen niet getroffen worden door de bezuinigingen. Dat geldt nog steeds.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Ja, door deze bezuinigingen, maar ik heb het dus over de deur waaraan gerammeld wordt.

Minister **Hillen**: Maar die deur is dicht.

20% van de jonge veteranen neemt actief deel. Een aantal leden heeft gevraagd wat we daarmee moeten; vinden we dat erg, vinden we het een probleem en, zo ja, hoe pakken dat probleem aan? Het blijft natuurlijk een gegeven dat jonge veteranen meer bezig zijn met hun carrière of met de vorming van een gezin als zij eenmaal weer in de burgermaatschappij zijn. Je ziet vaak dat mensen pas op oudere leeftijd weer terugkijken op de dingen die eerder gebeurd zijn, naar reünies verlangen en op een andere

manier weer betrokken willen worden bij wat zij hebben meegemaakt. Dat is een volstrekt logisch proces en dat is ook niet nieuw. Het verwondert ons niet en wij vinden het ook niet symptomatisch, ernstig of vervelend dat er in verhouding minder jongeren bij zijn. Wel kan naar jongere veteranen gecommuniceerd worden dat het veteraan-zijn en het elkaar opzoeken positieve effecten kan hebben, ook voor elkaar, omdat zij daardoor hun vrienden ook eerder kunnen tegenkomen als er problemen zijn. Wij proberen daar in onze programma's voor veteranen rekening mee te houden en de jonge veteranen te entameren, maar wij merken ook dat naarmate veteranen ouder worden zij vanzelf komen. Wij vinden het niet echt een groot probleem, maar de tijd zal het leren. Op het ogenblik zijn er in verhouding ontzettend veel nieuwe jonge veteranen. We kunnen nog niet zeggen of het een tendens is en of er een bepaalde ontwikkeling ten goede of ten kwade in zit. Wij hebben de indruk dat de betrokkenheid van veteranen bij hun eigen verleden, bij andere veteranen en bij het organiseren van dagen een voldoende structurele basis heeft. In vergelijking met de veteranen van de Tweede Wereldoorlog en van kort daarna is de verjonging overal duidelijk zichtbaar. Naarmate jongeren meer de indruk krijgen dat het ook hun generatie is die veteraan is en niet alleen de generatie van hun ouders, zullen ze zich waarschijnlijk ook steeds meer laten zien. Ik ben ook zeer benieuwd naar de Veteranendag van zaterdag. Ik zal ook goed kijken welke kleuren haar ik zie en hoeveel jongeren ik gezwind in de parade voorbij zie komen.

Mevrouw Hachchi heeft gevraagd of bij uitzendingen gehuwden en niet-gehuwden gelijk behandeld kunnen worden. Ik wil dat onderwerp parkeren tot het personeelsoverleg van deze week. Dat is vandaag niet aan de orde en het heeft niets met veteranen te maken. Het is typisch een personeelsonderwerp.

De **voorzitter**: Mevrouw Hachchi, ik denk dat de minister een goed voorstel heeft gedaan. Ik sta u wel een interruptie toe, maar wilt u die beperken?

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Ik heb er geen bezwaar tegen als de minister daarop volgende week wil terugkomen, maar ik vind mijn vraag wel onder het onderwerp veteranenzorg vallen. Veteranenzorg gaat natuurlijk om zorg voor, tijdens en na een uitzending. In mijn ogen speelt dit punt voor een uitzending, want een militair die op uitzending gaat, wil natuurlijk wel dat hij of zij terug kan als er thuis iets met iemand gebeurt. Daarom vond ik mijn vraag legitiem voor dit overleg, maar als de minister hierop volgende week terug wil komen, heb ik er geen bezwaar tegen.

De **voorzitter**: Formeel gaat dit over veteranen, dus het gaat specifiek om wat er na uitzending gebeurt. Ik denk dus dat de minister een goed ordevoorstel heeft gedaan en stel voor dat hij dit op een ander moment verder uitdiscussieert.

Minister **Hillen**: Mevrouw Eijnsink vraagt zich af hoe het toch kan dat de veteranenpas nu wel actief verstrekt kan worden, terwijl dat eerst niet het geval was. Dit is nu typisch te danken aan de voortschrijding van de techniek. In het verleden vroegen veteranen zelf een veteranenpas middels een aanvraagformulier aan en voegden daarbij een foto. Nu is het mogelijk gemaakt om de digitale pasfoto van Defensie voor het aanmaken van een veteranenpas te gebruiken. Daarmee is dus het probleem vervallen en kunnen wij die toesturen.

Mevrouw **Eijnsink** (PvdA): Voorzitter. Dit is natuurlijk al de zevende keer dat we het hierover hebben. Begrijp ik nu werkelijk dat er een soort wondertje gebeurd is? Is het automatisch een druk op de knop en is daarmee alles van de afgelopen zes jaar ondervangen? Als de minister nu

volmondig ja zegt, is dat echt geweldig. Ik begrijp dat dit een heel groot bericht in het blad Checkpoint gaat worden. Dat begrijpt de minister ook.

Minister **Hillen**: Er wordt hier gesuggereerd dat het aan SPEER ligt.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Dat ik daar zelf niet op gekomen ben! Dat ik dat zelf niet bedacht heb!

Minister **Hillen**: Ik weet het niet zeker, maar het is voortschrijdende automatisering. Dat is het in ieder geval. Wat dat betreft, zou ik zeggen: steek telkens wanneer er iets gebeurt waarom jarenlang gevraagd is, «lang gewacht, stil gezwegen; nooit gedacht, toch gekregen» de vlag uit! Mevrouw Eijsink heeft ten behoeve van de evaluatie van het beleid en de beleidsontwikkeling om meetpunten gevraagd. Het Trimbos-instituut heeft daarover overigens ook aanvullend geadviseerd. De aanbevelingen houden onder andere het verder invoeren van een integraal registratiesysteem in, zodat patiëntenstromen door het LZV in kaart kunnen worden gebracht. Verder houden ze het meten van kwaliteit in door middel van visitatieteams die de geboden zorg inventariseren en daarover gestructureerd rapporteren. Over de CQ-index hebben we het gehad. Verder gaan we een analyse uitvoeren van de beschikbare toekomstige registratiegegevens van het ABP. Bezien wordt of en hoe deze aanbevelingen door ons kunnen worden opgepakt. Ook gaan we de uitkomsten van het geneeskundige onderzoek bij dienstverlaten analyseren en gaan we de uitvoerder van een epidemiologisch onderzoek naar de actuele maatschappelijke gezondheidssituatie en zorgbehoeften van veteranen uitvoeren. Ik moet u zeggen dat ik niet helemaal begrijp wat ik net allemaal heb gezegd!

De heer **Van Gerven** (SP): Voorzitter, misschien is het tijd voor een korte schorsing.

Minister **Hillen**: Het Nederlands klopte niet helemaal.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Begrijp ik goed dat de minister door dit blokje over de evaluatie heen is? Zo niet, dan wacht ik nog even.

Minister **Hillen**: Nee, bijna. Ik leg de vraag van mevrouw Eijsink nog even terzijde. Eerst wil ik vertellen hoe wij de doelstellingen van het veteranenbeleid «SMART» willen maken. Voor het verkrijgen van een transparant veteranenbeleid is het van belang om informatie te verzamelen en deze te gebruiken om doelstellingen te herijken en meetbaar te maken. Door het inschakelen van het Trimbos-instituut is daar een eerste aanzet toe gedaan door een meer interactieve beleidsvorming, waarbij wij met alle betrokken partijen willen komen tot herijkte en als «SMART» gedefinieerde doelstellingen. De afgelopen donderdag gehouden rondetafelconferentie is daarvan een voorbeeld. Ook wil ik de contactraad voor de uitvoering van het veteranenbeleid meer gebruiken voor dat doel. Verder ga ik met de voorzitter van het Veteraneninstituut en het Comité Nederlandse Veteranendag in overleg over het formuleren van doelstellingen voor de erkenning en waardering van veteranen. Uiteraard worden alle opmerkingen van de Kamer, gemaakt in dit overleg maar ook in eerdere overleggen over dit onderwerp, daarbij gebruikt. De wet wordt uitgewerkt in de Algemene maatregel van bestuur. Ook daarin wordt aandacht gegeven aan het formuleren van realistische en meetbare doelstellingen.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Met zoveel toezeggingen durf je bijna geen vraag meer te stellen, maar ik doe dat toch maar even om duidelijkheid te verkrijgen. De minister heeft er zichtbaar plezier in, dat is ook goed om te zien, als ik kijk naar zijn reactie in de Veteranennota en als ik zie wat het Trimbos-instituut heeft gedaan. Ik heb het al gezegd: wat het in beschei-

denheid heeft gedaan, want men heeft van januari tot maart de tijd gehad en twaalf sleutelfiguren gesproken, wat natuurlijk niet het hele veld van veteranenland is, maar dat kan ook niet in die tijd. Waar ik de minister niets over hoor zeggen, maar wat natuurlijk wel van groot belang is en wat ook aansluit bij de CQ-index Veteranenketenzorg, is het project van jaren geleden Praat ook eens met een veteraan. Dat mis ik nu een beetje in de gelaagdheid waarmee de minister dit vertelt. Mag ik ervan uitgaan dat de minister bedoelt te zeggen dat hij over alles wat gaat over wat voor mensen van belang is, zoals de kwaliteitsmeting – kortom, kunnen wij bieden wat nodig is? – naar de Kamer komt? Want het onderzoek van het Trimbos-instituut is ook in zijn eigen woorden natuurlijk maar een heel klein stapje. Prima, het was de eerste evaluatie. De minister begon met de term «meetbaar maken» en naar ik nu begrijp begint hij met een nulmeting.

Minister Hillen: Voor zover dat kan. Sommige zaken lopen gewoon en zijn in ontwikkeling, dus dan kun je niet zeggen dat je een nulmeting houdt.

Mevrouw Eijsink (PvdA): Dan dient zich de volgende vraag aan als u mij toestaat, voorzitter. De minister verwees ook al even naar de initiatiefwet die uiteraard moet worden behandeld. Dan denk ik dat we elkaar ergens tegemoetkomen of in ieder geval daarover kunnen spreken, in welke rapportagevorm of in welk raamwerk dan ook richting de Kamer, en dat het in ieder geval wordt besproken met diverse organisaties die hieraan werken.

Minister Hillen: Het antwoord is ja.

Mevrouw Eijsink vroeg ook nog hoe het met de zorg voor de politie zat tijdens de missie in Kunduz, wat een gemengde militaire en politionele missie is. De politie maakt in Kunduz op basis van EUPOL-afspraken gebruik van de gezondheidszorg van onze Duitse collega's. Het Nederlandse contingent politie kan ook gebruikmaken van het SMT. Dus in principe is daarvoor gezorgd. Hoe het daarna gaat, in de veteranenzorg voor de politie, is een zaak van de politie zelf. De gesprekken daarover zijn nog gaande. Ik ga ervan uit dat men geïnteresseerd is in onze ervaringen, maar de politie moet natuurlijk zelf haar eigen veteranenzorg gaan organiseren. Dan gaat het om nazorg nadat de uitgezondenen weer terug zijn.

De heer Van Gerven betrok de stelling dat iemand op zijn 25ste jaar waarschijnlijk het meest evenwichtig is uitontwikkeld om aan militaire missies te kunnen deelnemen. Ik denk dat hij daar wel een punt heeft, maar het probleem is natuurlijk dat Defensie die keuze niet altijd vrijwillig kan maken. Wij moeten proberen om voldoende mensen beschikbaar te hebben, ook in termen van opleiding. Daarom ligt bij Defensie de nadruk ook heel sterk op opleiding en op voorbereiding, ook geestelijke voorbereiding, op wat een missie inhoudt. Wat dat betreft zijn er ook de afgelopen jaren bij al die missies ongelooflijk veel lessen opgedaan en wordt er werkelijk veel aandacht besteed aan niet alleen de fysieke maar ook de psychische voorbereiding van militairen die aan missies gaan deelnemen. Dan is het probleem dat de heer Van Gerven noemt niet geheel ondervangen, maar er wordt in ieder geval aandacht aan besteed binnen de ruimte die wij hebben. Mensen die worden uitgezonden zijn vaak jonger dan 25 jaar. Wij realiseren ons dat.

De heer El Fassed vroeg of de minister bereid is om onderzoek te doen naar de capaciteitsbehoefte van het LZV. Via het centrale aanmeldingspunt van het Veteraneninstituut bestaat inzicht in het aantal aanmeldingen en de trends daarin. Bekendheid met het LZV en het loket voor de specifieke zorgbehoefte van veteranen is natuurlijk cruciaal. Defensie en het LZV hebben veel gedaan om deze bekendheid te bevorderen. De capaciteitsbehoefte zal blijken uit de interne evaluatie van

het LZV, ook van de zorgvraag en het zorgaanbod. Daarnaast is de RZO voornemens een steekproef te houden, waarbij ook de niet-cliënten van het LZV, dus ook de mogelijke zorgmijders, want daar gaat het natuurlijk om, bevestigd zullen worden over hun behoefte aan zorg. Dan kan een aanvullende behoefte blijken. Op dit moment zie ik geen aanleiding om nader onderzoek te doen naar deze capaciteitsbehoefte. Het heeft de aandacht.

De heer Van der Staaij vraagt of de «veteranen met een missie», de veteranen die voor de klas komen of andere activiteiten ontplooiën, ook kunnen worden ondersteund door OS. Dat gebeurt al. Daar is aandacht aan geschonken. Wij beschouwen de overzeese veteranen als buitengewoon belangwekkende ambassadeurs van het veteranenbeleid en van de inspanningen van de Nederlandse veteranen. Hun inspanningen zijn ook belangrijk met het oog op wat zij hebben meegemaakt en waar zij voor staan.

Ik heb de indruk dat ik de meeste vragen beantwoord heb.

De **voorzitter**: Hiermee is een einde gekomen aan de eerste termijn van de regering. Ik stel voor de vergadering vijf minuten te schorsen, waarna wij verder gaan met de tweede termijn van de Kamer.

De heer **Van Gerven** (SP): Ik heb een vraag gesteld die nog niet beantwoord is, maar ik kan die vraag ook in tweede termijn nogmaals stellen.

De **voorzitter**: Misschien kunt u de vraag nu stellen. De minister kan dan bezien of hij de vraag meteen kan beantwoorden, dan wel dat hij die meeneemt naar de tweede termijn.

De heer **Van Gerven** (SP): Mijn vraag ging over het maatschappelijk werk en de begroting.

De **voorzitter**: De minister komt daar in tweede termijn op terug.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Ik heb een vraag gesteld over het Sweep-project om documenten uit Nederlands-Indië te verzamelen.

De **voorzitter**: Ook daarop zal de minister terugkomen in tweede termijn.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: Ik heb een praktische mededeling voor de Kamerleden. In de tweede termijn kunnen er moties worden ingediend. Gezien de gebrekkige ondersteuning vandaag, gaat het anders dan normaal. Ik zal eerst de hele tweede termijn, met moties, laten doen. Daarna zal ik de vergadering even schorsen zodat alle moties kunnen worden gekopieerd, als die er zijn. Iedereen heeft het recht om gedurende de tweede termijn alsnog een motie op te stellen. Als er moties zijn, zullen ze worden gekopieerd en verspreid en dan kunnen we verder. Als er geen moties zijn, is deze mededeling voor niets geweest.

De heer **Bosman** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoorden. Het is goed om een positief beeld van de veteranen te zien en te horen. Er gaat gelukkig heel veel goed en dat is belangrijk. Natuurlijk is er een punt van zorg. Ik vat dit voor mijzelf samen onder het kopje communicatie. Je spreekt dan over communicatie tussen veteranen en defensie, tussen veteranen en de verschillende zorginstellingen, tussen veteraan en platform, en ook over de communicatie met de omgeving en de samenleving. Hoe krijgen we de veteraan weer steeds meer op het netvlies van de samenleving?

Door open en helder te communiceren is duidelijk wat de verschillende mensen en instanties van elkaar mogen en kunnen verwachten. Op die manier zijn de problemen nog niet weg, maar worden ze wel bespreekbaar. Dat is een belangrijke stap in de reeks van stappen om tot een oplossing te komen. Ik wens de minister veel succes met zijn rol in de open en heldere communicatie, zodat de zorg voor veteranen alleen maar beter wordt en de erkenning en waardering op een hoger plan komen.

De heer **Hernandez** (PVV): Voorzitter. Ook ik bedank de minister voor de gegeven antwoorden. De minister heeft een aantal van mijn vragen beantwoord en in ieder geval laten blijken enthousiast te zijn over mijn voorstel om militairen in uniform te laten reizen in het openbaar vervoer. Ik ben wel benieuwd hoe de minister dit binnen de organisatie wil promoten dan wel wil vormgeven. Er werd net gezegd dat er geen moties zijn, maar ik kan er natuurlijk wel een verzinnen. Dat is niet zo moeilijk. Ik vraag de minister om hierop wat nader in te gaan. Ik heb een uitgebreide visie gegeven op het per regio binden van veteranenorganisaties aan de krijgsmacht, aan krijgsmachtdelen of -eenheden. Of dit binding per regio is of via eenheden is mij persoonlijk om het even. Het gaat erom dat hieraan een heleboel voordelen kleven. Ik heb onder andere gesproken over het wegvallen van veteranenorganisaties waarvan het bestuur door hoge leeftijd wegvalt waardoor organisaties onder het maaiveld verdwijnen, over het tegengaan van kleinschaligheid en het langs elkaar heen werken van veteranenorganisaties en over het geven van sturing aan de behoefte aan gastsprekers. Door veteranenorganisaties te binden aan krijgsmachtdelen, kun je daaraan veel makkelijker sturing geven. Daarnaast biedt dit een enorme kans om het gat tussen niets en professionele hulpverlening op te vullen door daarmee op een laagdrempelige manier om te gaan. Ik verzoek de minister daarop in te gaan, want ik heb daarover in de eerste termijn niets gehoord, of ik heb het net gemist toen ik naar het toilet was. Dat kan natuurlijk gebeuren. Dat zijn de punten waarover ik van de minister nog een antwoord wil ontvangen.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Voorzitter. Ook ik bedank de minister voor zijn antwoorden. Het is goed dat de minister er in zijn betoog op in is gegaan dat het met heel veel veteranen goed gaat en dat wij veteranen die in een slechtere periode in hun leven terechtkomen, zo snel mogelijk weer uit dat dal moeten trekken. Daarbij hebben wij uitgebreid gesproken over de Treeknorm. Het is goed om te horen dat in verband met de wachtlijsten in de geestelijke gezondheidszorg veteranen in ieder geval niet later worden behandeld dan in de daarin genoemde termijnen. De minister zei wel dat hij nog in de vraag zou duiken hoe het precies zit wanneer veteranen wachten op de groepsbehandeling en of er dan vervangend maatschappelijk werk is. Het zou mooi zijn als de minister, zodra hij weer boven water gekomen is, de Kamer op de hoogte stelt van zijn bevindingen.

De minister ging tot slot in op de veteranenzorg van de politie. Dit was een vraag van mevrouw Eijsink. De minister heeft een punt als hij zegt dat de politie zelf actief met veteranenzorg aan de slag moet gaan. Een tijd geleden heeft mijn collega Çörüz hierover een motie ingediend. Hierin wordt de politie aangespoord om contact op te nemen met het Veteraneninstituut en met defensie om te bezien op welke manier de politie kan leren van de ervaringen van Defensie. Heeft de minister de indruk dat deze contacten inmiddels gelegd zijn? Anders moet ik mijn collega aansporen om de minister van Veiligheid en Justitie hierover aan zijn jasje te trekken.

Verder rest mij de minister veel succes te wensen, ook bij het SMART maken van de doelstellingen. Enerzijds moet de veteraan hierin centraal

staan. Anderzijds moet het een goede tool worden voor Defensie om op de langere termijn een doeltreffend veteranenbeleid te voeren.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Dank aan de minister voor zijn antwoorden. De minister begon zijn inbreng terecht met de opmerking dat wij trots moeten zijn op de jonge en oude veteranen. Ik kijk uit naar zaterdag, de dag waarop wij de veteranen eren.

Over de verdediging van het initiatiefwetsvoorstel maak ik mij niet zo veel zorgen, zeker niet nu de minister verscheidene keren heeft gezegd: ik zit straks naast u in vak-K.

Ik deel de mening van de minister dat de veteranen zelf ambassadeurs zijn.

Eén vraag uit de eerste termijn staat nog open, namelijk mijn vraag over de motie-Pechtold c.s. over de verruiming van de definitie van «veteranen»: ook actief dienende militairen. Wanneer krijgt deze motie uitvoering?

Dank voor de toezegging over het behoud van het bevrijdingsdefilé in Wageningen. De minister is hierover heel duidelijk geweest.

Wat de ereschuld betreft: ik heb niet voor niets het voorbeeld van de Hedwigepolder gegeven. Uiteindelijk gaat het immers om de vraag of het kabinet bereid is, geld vrij te maken voor de veteranen. De minister gaf aan dat het moment daarvoor geschikt moet zijn. Ik maak hieruit op dat wij bij de Voorjaarsnota kunnen verwachten dat het kabinet geld vindt voor deze ereschuld.

Ten aanzien van de extra bezuinigingen ben ik blij met de metafoor die de minister gebruikt heeft: de deur is dicht. Dat eraan wordt gerommeld, daar kan ik niets aan doen, maar de deur is dicht, zo zei de minister. Ik denk dat dit heel belangrijk is om de onzekerheid onder het personeel en dus ook onder veteranen weg te nemen. In de huidige bezuinigingsronde wordt niet bezuinigd op de veteranenzorg en er komen ook geen extra bezuinigingen.

Ik heb de minister verzocht om per direct mogelijk te maken dat militairen die niet getrouwd zijn en geen geregistreerd partnerschap hebben, buiten de eerste- en tweedegraads bloedverwanten één persoon kunnen aanwijzen voor vergoeding van repatriëring. De minister heeft aangegeven hierop terug te komen in het AO over personeel. Ik blijf erbij dat dit een onderwerp is dat zeker past bij dit debat: het hoort bij het debat over veteranen. Ik wil echter best nog drie dagen wachten, want wij zien elkaar niet volgende week, maar donderdag. Ik zie het antwoord van de minister met belangstelling tegemoet.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Voorzitter. Wij zien elkaar morgen alweer, bij een ander overleg.

Ik dank de minister voor de antwoorden. In mijn beleving zitten wij na zeven keer veteranennotaoverleg in een soort overgangssituatie. Ik wil de voorzitter bijna vragen: mag ik mijn resterende spreektijd meenemen naar volgend jaar?

De **voorzitter**: Ik ben alleen vandaag voorzitter, dus deze toezegging kan ik niet doen.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): Dan toch een paar vragen, overigens niet puur om vragen te stellen.

Wij hebben nu een prima debat. Het is heel goed om dit jaarlijks te doen. Mijn fractie wil daar ook graag aan vasthouden, ook al hebben wij niet ieder jaar, zoals collega Van der Staaij terecht zei, alle tijd nodig. Dit kan per jaar echter anders zijn, dus wij hechten daar zeer aan. Ik zal mijn spreektijd niet volmaken, maar ik heb wel een paar vragen. De spreektijd laat ik dus voor wat hij is; hoe is het mogelijk!

Straks zitten wij samen met de minister in vak-K, zoals collega Hachchi al zei. Het is een hele belevenis, denk ik, om daar gezamenlijk met de minister te mogen zitten. Het liefst gebeurt dit zo spoedig mogelijk opdat het initiatiefwetsvoorstel voor de veteranen van betekenis kan zijn.

Ik heb nog een paar vragen. Ik ben blij verrast door de voortschrijdende automatisering binnen de Defensieorganisatie. Als dit ook zo gaat bij SPEER, MATLOG en Finad, is er heel veel toekomst.

Ik heb nog een vraag over Kunduz en de politie. Het is natuurlijk van belang dat de politieorganisatie het zelf gaat doen, maar bij de initiatiefwet hebben wij ook gemerkt dat het breder gedragen wordt. Er is vaak gevraagd waarom het specifiek voor militairen geldt en hoe het dan zit met de politie en andere groepen. De stichting de Basis heeft hier ook mee te maken. Dus het is wel goed in de breedte na te gaan welke betekenis dit zou kunnen hebben, ondanks de bijzondere positie van de militair zoals verankerd in de Grondwet.

Collega Hernandez stelde terecht de vraag naar de koppeling op provinciaal niveau. Wij kennen de inloophuizen in Eindhoven, Heerlen en elders. Er gebeurt in het hoge noorden heel veel aan communicatie. Daar is sprake van geweldige initiatieven. In de eerste termijn sprak ik in dit verband over Home-Based Support, wat vroeger de protestantse en katholieke tehuizen waren. In feite wordt daarin een moderniseringsstap gemaakt. Kan de minister daarop eens ingaan? Ik weet dat ze op het ogenblik bezig zijn met het ontwerpen van een concept voor ankerpunten verspreid over het land. Dat gaat niet om veel geld, maar wel om de organisatie. Ook in het kader van de initiatiefwet zal het aspect aan de orde komen van een soort van seed money, in de zin van dat het gaat om kleine initiatieven die je dan van onderaf organiseert. Gemeenten worden natuurlijk ook beknot op allerlei zaken. Kortom, hoe kun je gezamenlijk tot iets komen wat voor veteranen van belang is als een soort van inloophuizen?

De **voorzitter**: U refereerde al heel even aan de heer Van der Staaij. Hij heeft mij aan het begin van zijn tweede termijn verexcuseerd dat hij de vergadering niet in zijn geheel kan bijwonen.

De heer **El Fassed** (GroenLinks): Voorzitter. Ook ik dank de minister voor het beantwoorden van de vragen. Een belangrijke vraag betreft de periode tussen de indiening van de initiatiefwet en de inwerkingtreding ervan. Daar zit nog wel een tijd tussen en als we niet oppassen kan die inwerkingtreding door procedurele problemen nog wel eens later plaatsvinden. Gelet op de consensus die er bestaat, vraag ik mij af welke maatregelen de minister bereid is nu al te nemen, vooruitlopend op die inwerkingtreding.

Ik was wat getriggerd door de opmerking van de heer Van der Staaij over de betrokkenheid van veteranen bij humanitaire interventies in voormalige uitzendgebieden. Zou de minister daar iets meer over kunnen vertellen als het gaat om de faciliterende rol die Defensie kan spelen, wellicht in samenwerking met Ontwikkelingssamenwerking? Is hij bereid erover na te denken welke rol beide ministeries hierbij kunnen spelen? Het is goed dat er werk wordt gemaakt van de effectiviteit en van de SMART-doelstellingen. Ik ben benieuwd hoe dat er uiteindelijk uit gaat zien.

De heer **Van Gerven** (SP): Voorzitter. Met betrekking tot de leeftijd en het moment van uitzending ben ik blij dat de minister onderschrijft dat bijvoorbeeld 25 jaar een mooie leeftijd zou zijn, maar dat er praktische afwegingen aan ten grondslag kunnen liggen waardoor dat onmogelijk is. Ik vraag hem in dat licht toch om wat nader in te gaan op de selectiecriteria. Bij sommige mensen zou je bij de selectie vooraf kunnen zien dat ze minder geschikt zijn om uitgezonden te worden. Er wordt natuurlijk

gesproken met mensen die uitgezonden worden. Misschien dat de minister kan ingaan op hoe die selectie tot stand komt, ook vanuit preventief oogpunt. Je wilt natuurlijk geen mensen uitzenden van wie je eigenlijk had kunnen zien aankomen dat het mis zou gaan nadat ze uitgezonden zijn.

Verder heb ik nog geen antwoord gehad op mijn vraag over de relatie tussen de reorganisatie van het ministerie en de Veteranenwet en of die elkaar niet zullen gaan bijten.

Ook krijg ik nog graag antwoord op mijn vraag over de Raad voor civiel-militaire Zorg en Onderzoek en de functie daarvan. De raad kan bij een bepaald onderzoek betrokken worden. Heeft deze raad ook de rol om alle onderzoeken te monitoren en om zo nodig daarin zelfstandig te adviseren?

Tot slot de ereschuld. Ik heb in eerste termijn een bedrag van 200 mln. genoemd, maar dat blijkt 110 mln. te zijn. Ik begrijp hieruit dat er alweer 90 mln. is verdiend. Nou, het is toch mooi om te horen dat problemen heel snel kleiner worden. Ik ben ook blij met de verwachting c.q. belofte die de minister uitsprak dat ons bij de Voorjaarsnota op dat punt iets moois te wachten staat. Dus wij zijn benieuwd.

De voorzitter: Hiermee is een einde gekomen aan de tweede termijn van de zijde van de Kamer. Er zijn geen moties ingediend. De minister kan meteen antwoorden. Ik geef het woord aan de minister.

Minister Hillen: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor de aanvullende vragen. Misschien heb ik hier en daar wat laten liggen. Mijn excuses daarvoor. De heer Bosman had het over open communicatie. Dat is sowieso belangrijk, maar voor veteranen geldt het eens te meer. Ik heb niet de neiging om daar iets aan af te doen, ook niet gezien mijn verleden. Bij communicatie geldt dat alles wat je toedekt op termijn altijd dubbel terugkomt. Je kunt het beste openheid betrachten. De manier waarop Defensie daarmee omgaat – dat is al begonnen voor mijn tijd, dus ik kan er gemakkelijk met trots over praten – is behoorlijk professioneel geworden en het wordt alleen maar beter. Dus wat dat betreft hebben we de veteraan iets te bieden. De veteraan heeft ons ook iets te bieden, namelijk het doorgeven van zijn historie en betrokkenheid aan de volgende generatie. Dus ja, open en helder wat mij betreft waar het kan. De heer Hernandez wilde het uniform besproken hebben. Ik heb al gezegd dat ik vind dat een militair trots kan zijn op zijn uniform. Wij hebben een samenleving waarin het militair zijn niet gelijkstaat met repressie, met onrechtvaardigheid, terreur of wat dan ook. Voor ons staat het militair zijn gelijk met iets positiefs. Het is positief in de zin van het bewaken van orde en rechtsstatelijkheid, niet alleen in Nederland maar ook elders. Ook is het positief vanwege de sterke betrokkenheid op de samenleving en een duidelijke maatschappelijke instelling. Nederlandse militairen zijn militairen waarmee je voor de dag kunt komen. Zij zijn vakbekwaam. Het zijn mensen die ik met buitengewoon groot genoegen vertegenwoordig. Het uniform is onderdeel van de militaire presentatie en dat kan ook gerust in de samenleving getoond worden. Het gebeurt gelukkig de laatste jaren veel meer dan daarvoor het geval was. Ik vind het plezierig als een militair in uniform komt wanneer hij gevraagd is om op televisie in interviewrubrieken of in de napraatrubrieken later op de avond te verschijnen. Dat vind ik toevoegen aan zijn autoriteit en relevantie. Dus wat mij betreft: ja, graag.

De heer Hernandez had het over het door eenheden adopteren van een veteranenorganisatie. Hij verwees met name naar besturen die op een gegeven moment leeglopen. Op het moment dat een vereniging geen bestuur meer kan opbrengen, heeft de vereniging een probleem. Op het moment dat een ander dat overneemt, wordt het probleem niet echt opgelost. Een vereniging moet gedragen worden door haar eigen

mensen. Ik weet best dat het vaak om oudere mensen gaat, die moeilijk terug te vinden zijn, maar niettemin ben ik op dat punt heel terughoudend. De overheid moet niet al te gauw klaarstaan om problemen op te lossen die private organisaties zelf kunnen en moeten oplossen om hun kwaliteit en levenskracht te behouden. Op dat punt ben ik dus terughoudend, maar ik vind wel dat de relatie tussen een veteranenorganisatie en een militaire eenheid, een regiment of wat dan ook, relevant kan zijn. Mevrouw Eijsink wees erop dat er op dat punt een toenemende wederzijdse belangstelling bestaat. Ik heb niet het gevoel dat ik daarin hoeft te regisseren op het ogenblik. Op het moment dat een bepaalde militaire eenheid in de gaten heeft dat een veteranenorganisatie minder functioneert, zal men wel een handreiking doen. Het is echter niet iets waarvoor vanuit Defensie een initiatief zal worden genomen.

De heer **Hernandez** (PVV): Ik neem aan dat de minister hiermee zijn antwoord heeft gegeven en ik ben daar ontevreden over; ik vind het erg mager. Ik zeg niet dat Defensie de taak moet overnemen van verenigingsbesturen en dergelijke, maar met het wegvallen van een bestuur zou wel contact onderhouden kunnen worden met de vereniging of een lid van de vereniging. Door per regio een of twee keer per jaar veteranenorganisaties voor een vergadering uit te nodigen, weet je wat er leeft en speelt. Als een veteranenbestuur een keer zonder afmelding niet komt opdruiven, dan weet je direct dat er iets niet goed zit. Daar kun je dus iets in betekenen. Ik bedoel dan niet het overnemen van het bestuur, maar wel daar actief iets mee doen om die mensen niet in de vergetelijkheid te laten raken, want dat zou eeuwig zonde zijn. Verder heb ik van de minister niets gehoord over het feit dat je op deze manier gericht kunt sturen op gastsprekers, de behoefte aan gastsprekers, maar ook op het afstemmen van activiteiten van veteranenorganisaties. Door daarop te sturen, kun je voorkomen dat zij langs elkaar heen werken. Ik denk dat daaraan ook behoefte is. Graag hoor ik daar wat meer over van de minister.

Minister **Hillen**: Ik denk dat de heer Hernandez iets te veel het accent legt bij Defensie. Het Veteranen Platform en het Veteraneninstituut doen op dat punt heel veel bemiddelend werk. Als zij monitoren dat veteranenorganisaties in de problemen komen of aan het wegwijnen zijn, zijn zij de eerste die proberen om een helpende hand te bieden. In de praktijk werkt dat ook zo.

Mevrouw Bruins Slot vroeg naar Sweep. Het Indië-gedeelte daarvan is gereed en er wordt overwogen of Nieuw-Guinea nog toegevoegd kan worden. Dit wordt verzorgd door het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Sweep is te vinden op de website van het ministerie van Defensie, www.defensie.nl/nimh en is voor iedereen toegankelijk. Dan ga ik verder met de veteranenzorg en de politie. De politie heeft contact opgenomen met het Veteranen Platform en het Veteraneninstituut, dus dat loopt. Ik wil hier nog een keer duidelijk zeggen, en mevrouw Eijsink heeft daar ook iets over gezegd, dat er een onderscheid is tussen militaire grondwet en het op bevel uitgezonden worden en een politiefunctionaris die op vrijwillige basis gaat. Daar zit dus een essentieel onderscheid tussen. Uiteraard zullen de problemen hier en daar vergelijkbaar zijn, maar het is de verantwoordelijkheid van de politie om dat in te vullen. Ik heb al gezegd dat tijdens de operatie zelf onze zorg beschikbaar is en dat we die willen organiseren; daarna willen we het Veteranen Platform en het Veteraneninstituut met alle liefde en met raad en daad terzijde staan, maar het is aan de politie om dat te organiseren.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): De minister heeft natuurlijk gelijk dat het aan de politie is om dat te organiseren. Echter, nu we in een geheel nieuwe situatie zijn terechtgekomen, kan ik me voorstellen dat in een missie

vanuit de politie, de Koninklijke Marechaussee en militairen, gezamenlijk wordt opgetrokken en dat daarvan ook veel geleerd kan worden. Natuurlijk moet de politie contact opnemen, maar het is voor de Kamer ook interessant om te weten welke stappen er genomen worden in die gezamenlijkheid. Het maakt niet uit of men politieman is of KMar of militair of wat dan ook. Uiteindelijk is er wel een verantwoordelijkheid. De minister heeft gelijk dat de een vrijwillig en de ander verplicht gaat, maar dat mag niet losstaan van de verplichting van de regering.

Minister Hillen: Ik ben op dit moment niet bekend met wat de politie precies doet. Ik vind het dan ook moeilijk om te antwoorden. Ik vind het niet in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van Defensie om daarin te treden. Overigens is het bij Kunduz niet nieuw, want er zijn al tal van politiemensen uitgezonden op missies en daar geldt feitelijk hetzelfde veteranenprobleem voor. De politie heeft er dus al eerder mee te maken gehad. Ik stel toch voor om daarover van gedachten te wisselen met de bewindspersoon van politie.

Mevrouw Eijsink (PvdA): Ik stel voor om dit breder te bekijken. De minister heeft uiteraard gelijk, want het ging om Eupol en daarvoor gelden natuurlijk weer andere richtlijnen voor uitzending. Wij kunnen veel dingen naast elkaar leggen, maar de Kamer is verantwoordelijk voor het uitsturen, of het nu politie is of niet en verplicht of niet. De minister hoeft ons niet te verwijzen naar een andere minister. Ik probeer alleen maar te duiden dat er op termijn beleid moet komen of in ieder geval regelingen moeten zijn die voor iedere groep gelden. Stel dat wij weer bij een andere missie terechtkomen en een artikel 100-brief, of die nu betrekking heeft op Kunduz of iets anders. Dit is ook een ontwikkeling zowel politiek als in de zorg. Dat probeer ik nu met de minister te bespreken.

Minister Hillen: Ik ben het analytisch eens met mevrouw Eijsink, maar het probleem als minister is dat als je knikt, je meestal het probleem op je bord hebt. Analytisch ben ik het echter helemaal eens met mevrouw Eijsink.

Mevrouw Eijsink (PvdA): Dat is te gemakkelijk. De minister zit hier toch namens de regering. Het lijkt mij goed als hij, ook aan de hand van wat wij hier bespreken, hierop in het vervolg terugkomt. Wij moeten ervoor zorgen dat wij niet onze collega woordvoerders op Justitie of andere terreinen in verwarring brengen. Ik kan mij voorstellen dat de minister hier in het vervolg in gezamenlijkheid op terugkomt, want anders krijgen collega's van hem het via hen vierkant terug in de regering. Dat lijkt mij ook niet de bedoeling.

Minister Hillen: Als ik de heer Opstelten tegenkom, zal ik vragen of hij al iets geregeld heeft. Ik blijf echter enigszins afhoudend, want als ik iets ruimte geef, zou ik het naar mij toe trekken en zou ik binnen de zorg van Defensie komen. Daarvoor zijn de organisatieverschillen te groot en zijn de verantwoordelijkheden te verdeeld. Ik ben het er echter mee eens dat het een zorg van de overheid is dat er ook goed wordt gezorgd voor de politie.

Mevrouw Bruins Slot heeft gevraagd naar het wachten bij groepsbehandelingen. Zij heeft gevraagd of intussen nog iets kan worden gedaan voor de betrokkenen. Dat blijft moeilijk natuurlijk. Defensie is in principe zorgplichtig. Als wij gewaar worden dat iemand terugkomt bij het zorgloket, zullen wij iets moeten doen. Het kan voorkomen dat er moet worden gewacht, maar wij voelen ons zorgplichtig. Dat betekent dat wij in actie kunnen komen als dat nodig is, want het kan soms lang duren.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Ik begreep zojuist van de minister dat hij van plan is om hier nog eens wat nader in te duiken om na te gaan hoe dit precies gaat en of het in de huidige praktijk inderdaad zo is om te voorkomen dat mensen in een isolement van behandelingen terecht komen.

Minister **Hillen**: Ik kan twee dingen doen. Ik kan dit aan de orde stellen bij de behandeling van de wet, maar ik kan de Kamer ook een brief sturen waarin ik precies aangeef wat er gebeurt. Dit laatste lijkt mij het meest zuivere. De Kamer krijgt een brief waarin wordt beschreven welke valkuilen er zijn, tegen welke problemen betrokkenen kunnen aanlopen en hoe die worden opgelost.

Mevrouw **Bruins Slot** (CDA): Dank voor die toezegging.

De **voorzitter**: Mag ik dan meteen aan de minister vragen wanneer hij die brief aan de Kamer zal sturen?

Minister **Hillen**: Voordat de Kamer met reces gaat. Ik zal proberen het zo snel mogelijk te doen, maar in ieder geval dus binnen twee weken.

De **voorzitter**: Voor 1 juli heb ik genoteerd. Dank u wel. Gaat u verder.

Minister **Hillen**: Mevrouw Hachchi heeft gevraagd naar de motie-Pechtold en de definitie van veteranen. Dat is nu typisch iets voor de wet en het komt daarin ook aan de orde.

Mevrouw Eijsink wil toch een jaarlijks debat blijven houden. Dan ben ik volstrekt met haar eens. Juist aan de vooravond van de Veteranendag is het goed dat de Tweede Kamer en de regering met elkaar van gedachten wisselen, de staat opmaken en kijken of er nog mensen over zijn. Het is een soort voorbereiding van de politiek op de Veteranendag. Laten wij dit zo houden.

Zij sprak over Home-Based Support en verwees naar de koppeling die de heer Hernandez legde met inloophuizen enzovoort. Wij zijn daarover op dit ogenblik in overleg met de Home-Based Support. Ik kan nog niet zeggen waartoe dit zal leiden omdat het overleg nog niet zo lang bestaat, maar wij kijken samen hoe wij de rol van Home-Based Support hierin zo goed mogelijk kunnen vormgeven.

De heer El Fassed heeft gevraagd of onderdelen van de wet nu al zouden kunnen worden ingevoerd. Wij houden rekening met de mogelijkheid dat de wet wordt aangenomen en bereiden ons voor op de implementatie ervan. Wij zullen alles in het werk stellen voor de verschillende onderdelen van de wet. Dat wil niet zeggen dat wij er onderdelen uit zullen lichten en nu al kracht van wet zullen geven. Wij bereiden ons voor op de inwerkingtreding.

Er is gevraagd naar medewerking aan bouwprojecten in missiegebieden. Dat gebeurt al, vaak in combinatie van Defensie en Ontwikkelingssamenwerking. Ontwikkelingssamenwerking fourneert en Defensie faciliteert op tal van manieren, zowel met menskracht als met beveiliging. Het is een goede vorm om het vertrouwen van de bevolking te winnen en heeft toegevoegde waarde voor de omgeving.

De heer Van Gerven heeft nogmaals gesproken over de selectiecriteria en de leeftijd van 25 jaar. De selectiecriteria zijn niet gering. Je stuurt militairen naar een omgeving die gevaarlijk is en vijandig kan zijn. Daar zijn onderlinge samenwerking, discipline, geconcentreerdheid en kwaliteit heel belangrijk. Er worden hoge eisen gesteld. Mensen die niet uitzendgeschikt zijn, worden niet uitgezonden. Ik kan niet alle zaken afvinken waarop wordt gekeurd, maar de selectie is in principe streng. Niet alleen kan een uitgezondene zichzelf tegenkomen als hij niet geschikt is, maar hij

kan ook direct zijn omgeving in gevaar brengen of benadelen. Dat moet tot elke prijs worden vermeden. De criteria zijn streng. Bij bezuinigingen is het veteranenbeleid uitgezonderd en dat blijft zo. Ik heb dat in mijn beleidsbrief geschreven. Er is 110 mln. genoemd in plaats van 200 mln. Dat bedrag klopt volgens ons ook beter. Dat scheelt weer een JSF. Er komen er steeds meer bij. Over de RZO kan ik het volgende zeggen. De RZO adviseert het ministerie gevraagd en ongevraagd ten aanzien van het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van aandoeningen gerelateerd aan uitzendingen. De RZO draagt zorg voor en bewaakt de noodzakelijke convergentie en afstemming tussen de onderzoeken. De RZO kan ongevraagd advies geven om op bepaalde zaken te letten. In principe heeft de RZO een ruim mandaat. Ik zie de vertegenwoordiger van de RZO stralen. Volgens mij heb ik de vragen uit de tweede termijn beantwoord.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Meestal reageert de minister op mijn opmerkingen, ook als het geen vragen zijn. Ik wil op twee punten zeker weten of de minister het heeft bedoeld zoals ik het heb begrepen. Bij de Voorjaarsnota krijgen wij duidelijkheid over de dekking voor de ereschuld. Ik heb daarover in tweede termijn gesproken en de minister heeft niet gezegd of dat klopt. Voorts heeft de minister de heer Van Gerven geantwoord dat de huidige bezuinigingen de veteranenzorg en de regelingen die daarbij horen niet raken. Het blijft zoals het is en er komen geen extra bezuinigingen. Heb ik dat goed begrepen?

Minister **Hillen**: Bijna helemaal. Voor het eerste punt geldt: it takes two to tango. Ik heb gezegd dat het iets is van de Kamer en de regering. Het moet nationaal worden gedragen en ik zie uw steun graag tegemoet. Wij gaan ons best doen om dat bij de Voorjaarsnota tot beider tevredenheid goed te regelen. Het tweede punt is het ontzien van veteranenzorg in de toekomst. Garanties gaan in de politiek – en daarbuiten meestal ook – tot de hoek. Als je zoveel moet bezuinigen en je houdt veteranen daarbuiten, duidt dat op een instelling. Mijn deur is dicht als het gaat om bezuinigingen, maar er wordt fors aan de poort gerammeld. Dat is niet alleen nu zo, maar zal ook de komende tijd zo zijn, als ik geen minister meer ben. Garanties kan ik niet geven. Mijn instelling is echter om ervoor te zorgen dat veteranen buiten de bezuinigingen blijven.

Mevrouw **Eijsink** (PvdA): De minister heeft op 6 juni 2011 heel duidelijk gezegd dat het kabinet niet komt aan middelen die geregistreerd staan voor veteranen. Bij die uitspraak wil ik het graag houden, anders krijgen wij verwarring. Er komt geen bezuiniging op veteranenzorg, op geen enkele wijze, wie er ook aan de deur staat te rammelen.

Minister **Hillen**: Mevrouw Hachchi was al bezig met toekomstige begrotingen. Ik heb gezegd dat ik daarvoor geen garanties kan geven. Deze minister heeft de instelling om de veteranen buiten de sores van alledag te houden.

De **voorzitter**: Daarmee is een eind gekomen aan de tweede termijn van de regering. Wij hebben de volgende toezeggingen geregistreerd. Ten eerste heeft de minister gezegd dat er een verslag wordt gemaakt van de rondetafelconferentie of Bilderbergconferentie van 16 juni jongstleden. Ik vraag de minister of dit verslag ook naar de Kamer komt en, zo ja, wanneer.

Minister **Hillen**: Zo gauw het klaar is. Ik weet niet wie het maakt, want het Veteraneninstituut heeft dit «gepatroneerd». Zo gauw ik het verslag binnenkrijg, stuur ik het door naar de Kamer.

De **voorzitter**: Ik ga ervan uit dat het zeker nog dit jaar het geval zal zijn. Ten tweede heeft de minister toegezegd dat de 5 meiviering en het veteranendefilé in Wageningen zeker tot in 2015 kunnen blijven voortbestaan met steun van Defensie en dat daarna een evaluatie zal plaatsvinden en de Kamer over de uitkomst daarvan zal worden geïnformeerd. Ten derde heeft de minister toegezegd dat zodra de meetresultaten van de CQ-index betrouwbaar zijn, deze naar de Kamer zullen worden gestuurd. Dat zal op zijn vroegst medio 2012 zijn. Tot slot heeft de minister toegezegd dat hij de Kamer vóór 1 juli 2011 zal informeren over de wijze waarop wordt omgegaan met veteranen die in afwachting zijn van groepstherapie, evenals over de vraag of er een vangnet is als zij hierop erg lang moeten wachten. Hiermee is een eind gekomen aan het overleg over het veteranenbeleid. Ik dank de minister, zijn ambtenaren, de Kamerleden en natuurlijk de mensen op de publieke tribune hartelijk voor hun aanwezigheid.

Sluiting 15.14 uur.